

**26 iyun
Azərbaycan
Silahlı
Qüvvələri
Günüdür**

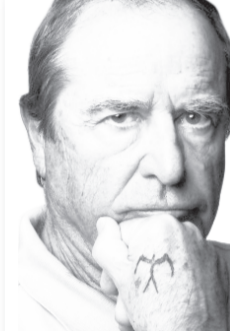
» sahifə 7

Sultanməcidi
Qəniməddin

**Sərgüzəşt,
yaxud Məşədi
Qurbanın
dəftərçəsindən
bir nəbzə**

» sahifə 11

**Pol
Terunun
kiçik
hekayələri**

» sahifə 13

Tərcümə Mərkəzinin redaksiya heyəti ilk iclasını keçirdi

"Ən yeni ədəbiyyat" hansı prinsiplə tərtib olunacaq?

» sahifə 6

ANONS

**"Multikulturalizm"
ədəbi-bədii, elmi-
publisistik jurnalının
təqdimatı olub**

» sahifə 3

**VII Şəki "İpək Yolu"
Beynəlxalq Musiqi
Festivalı keçiriləcək**

» sahifə 3

**Orfoqrafiya lüğətindən
çıxarılan sözlərin
təsnifatının davamı**

» sahifə 4

**İmperatordan
qızıl qılınc alan kapitan**

» sahifə 5

Faşist Serjin heykəli

» sahifə 5

**Ayzek Azimov, Aleksey
Tolstoy və Aleksandr
Belyayevin uzaqgörənliyi**

» sahifə 10

**Adamlar niyə
yuxuda gəzir?**

» sahifə 15

**Fitsceraldın ilk romanını
yazdığı ev satışda**

» sahifə 16

**Sinqapurda robot-
kitabxanaçı oxuculara
kömək edəcək**

» sahifə 16

**Salma Hayek
komeidiya filmində**

» sahifə 16

**65 il əvvəlin
"Otello"su**

» sahifə 12

**Heminqueyinin
ev-muzeyi
bərpa
ediləcək**

» sahifə 16

○ Prezident İlham Əliyev ABŞ Dövlət katibinin köməkçisinin Avropa və Avrasiya məsələləri üzrə müavini Bridcet Brinki qəbul edib.

Ölkələrimiz arasında əlaqələrin uğurla inkişaf etdiyini deyən dövlətimizin başçısı ABŞ-a son səfərini və Vaşinqtonda keçirilən Nüvə Təhlükəsizliyi Sammitində iştirakını məmnunluqla xatırladı. Prezident İlham Əliyev səfəri çərçivəsində ABŞ-ın vitse-prezidenti Co Bayden, dövlət katibi Con Kerri və ticarət naziri Penni Pritzker ilə çox səmərəli və mühüm müzakirələrin aparıldığı görüşlər zamanı ölkələrimiz arasında tərəfdaşlıq əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi işinə sadıqlıq bir daha təsdiqləndiyini vurğuladı. Dövlətimizin başçısı ABŞ Prezidenti Barak Obamaya Bakıda keçirilən XXIII Beynəlxalq "Xəzər Neft və Qaz 2016" sərgi və konfransının iştirakçılarında ünvanlanmış məktubuna və məktubda dostluq münasibətlərimizin və əməkdaşlığımızın həqiqi mahiyyətini əks etdirən müsbət fikirlərinə görə minnətdarlığını bildirdi. ABŞ Dövlət katibinin köməkçisinin Avropa və Avrasiya məsələləri üzrə müavini Bridcet Brinkin

İlham Əliyev ABŞ Dövlət katibinin köməkçisinin Avropa və Avrasiya məsələləri üzrə müavini qəbul edib

Azərbaycana ötənlik səfərini xatırlayan Prezident İlham Əliyev həmin səfərin ölkələrimiz arasında əlaqələrin inkişafın-

da müsbət dinamika baxımından önəmli məqam olduğunu qeyd etdi. Azərbaycan ilə ABŞ arasında əməkdaşlığın gündə-

liyinin çox geniş sahələri əhatə etdiyini deyən Prezident İlham Əliyev ölkələrimizin təhlükəsizlik, enerji və regional inkişaf

kimi bir sıra məsələlərlə bağlı birgə əməkdaşlıq həyata keçirdiyini vurğuladı. Hazırda Azərbaycan ilə ABŞ arasında münasibətlərin çox yaxşı səviyədə olduğunu deyən dövlətimizin başçısı Birləşmiş Ştatların Dövlət katibinin köməkçisinin müavini Bridcet Brinkin ölkəmizə səfərinin əlaqələrimizin uğurla inkişaf etdirilməsi işinə öz töhfəsini verəcəyinə əmin olduğunu bildirdi.

Regiona səfəri çərçivəsində yenidən Azərbaycanda olmasından məmnunluğunu ifadə edən Bridcet Brink bildirdi ki, səfərdən məqsəd ölkələrimiz arasında mövcud olan bütün sahələr üzrə tərəfdaşlıq əlaqələrinin daha da möhkəmləndirməkdir. Prezident İlham Əliyevin Vaşinqtona uğurlu səfərinə və keçirdiyi görüşlərə toxunan ABŞ Dövlət katibinin köməkçisinin müavini özünün ölkəmizə ötənlik səfərini də xatırladı. Bridcet Brink ölkələrimiz arasında davamlı əməkdaşlığın daha yüksək məhələyə qaldırılması istiqamətində söylədiyi əsirgəməyəcəyini qeyd etdi. Qonaq Bakıda keçirilmiş "Formula-1" Avropa Qran-pri yarışlarının uğurla başa çatması münasibətilə Prezident İlham Əliyevi təbrik etdi.

"Açıq kitab" online mütaliəçilərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" online kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərinə tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaq və yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Onu da qeyd etməyə ki, artıq onlayn kitabxanamızın rus dili versiyası da fəaliyyət göstərir.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi
Baş redaktor: Yaşar Əliyev
İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu
Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Feyziyyə, Nərinə Əliyeva, Rəbiqə Nazimqızı
Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır. "Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.
Tiraj: 1250. **Sifariş:** 1740
Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.
Telefon: 595 16 05.
E-mail: aydinyol.az@gmail.com
Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.
Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva Zirədə inşa edilən "Dalğa" yay düşərgəsinin açılış mərasimində iştirak edib

Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Bakının Xəzər rayonunun Zirə qəsəbəsində Suraxanı rayonundakı 2 saylı uşaq evi üçün inşa edilən "Dalğa" yay düşərgəsinin iyunun 22-də açılış mərasimi olub.

Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva və Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva mərasimdə iştirak etdilər.

Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva və Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva düşərgənin rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdilər.

Bütün uşaqlar yay tətillərini səbirsizliklə gözləyirlər. Uşaqların yay aylarını dəniz kənarında keçirmələrinə həmişə üstünlük verilib. Bu yay günlərində Heydər Əliyev Fondu hər zaman olduğu kimi, valideyn himayəsindən məhrum olan uşaqların qayğılarını yaddan çıxarmadı və yenə də uşaq evlərinin sakinlərinə gözəl hədiyyə hazırladı. Dənizə yaxın məkanda – Bakının Xəzər rayonunun Zirə qəsəbəsində Fond 2 saylı uşaq evi üçün yay düşərgəsi inşa etdi. Bu isə Heydər Əliyev Fondunun bu kateqoriyadan olan uşaqların istirahətini, mənalı əylənmələrini əsl valideyn qayğısı ilə düşündüyünü bir daha nümayiş etdirir.

Milli Məclisin Xəzər rayonundan deputatı Mehriban Əliyeva gözəl dizaynla qurulan düşərgə binasında uşaqların səmərəli və maraqlı istirahəti üçün yaradılan şəraitlə tanış oldu. Heydər Əliyev Fondunun prezidentinə məlumat verildi ki, 2015-ci ilin yanvarında başlanılan tikinti işləri bu ilin may ayında yekunlaşıb. Nəticədə uşaqların istirahəti üçün ən müasir şərait yaradılıb.

Suraxanı rayonundakı 2 saylı uşaq evinin 3 yaşdan 18 yaşadək sakinləri bu gündən burada istirahət edəcəklər. Düşərgənin əsas məqsədi isə uşaqların yay istirahətini səmərəli keçirmələrini təmin etməkdir. 120 nəfər üçün nəzərdə tutulan bu düşərgədə müxtəlif yaş qruplarına aid uşaqlar üçün yaddaqalan yay istirahəti təşkil ediləcək. Düşərgədə balacalar və yeniyetmələr musiqi ilə məşğul olmaq, müasir kompyuterlər vasitəsilə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına yiyələnmək imkanı qazanacaqlar, rəsm sahəsində istedadlarını inkişaf etdirəcəklər. Düşərgənin kitabxanasında bir çox sahələrə dair ədəbiyyat toplanıb. Müəssisənin geniş yeməxanası balacaların və yeniyetmələrin vaxtında və düzgün qidalanmalarını təşkil etməyə şərait yaradır. Burada, həmçinin oyun zalı, emalatxana, dər, istirahət otaqları da var. İkinci və üçüncü mərtəbə isə yataq korpusu üçün ayrılıb. Düşərgədə uşaqların əylənmələri üçün maraqlı tədbirlər təşkil ediləcək.

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva burada 2 saylı uşaq evinin balaca sakinləri ilə görüşdü, yay istirahət düşərgəsinin artıq hazır olması münasibətilə onları təbrik etdi, maraqlı və xoş istirahət arzuladı.

Birinci xanım Mehriban Əliyevanın diqqətinə çatdırıldı ki, Xəzər dənizinin yaxınlığında yerləşən bu yay düşərgəsində gələcək nəslin sağlam böyüməsi, onların fiziki baxımdan güclü olması diqqətdə saxlanılacaq. Belə ki, ümumi sahəsi 21 min kvadratmetrdən çox olan düşərgədə bu məqsədlərə xidmət edəcək idman meydançaları var.

Uşaq istirahət müəssisəsinin həyatını müxtəlif ağac və dekorativ kollar bəzəyir, burada uşaqların əylənmələri və istirahəti üçün maraqlı guşələr yaradılıb.

Beləliklə, Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə inşa edilən Zirə qəsəbəsindəki 2 saylı uşaq evinin yay istirahət düşərgəsi uşaqların sosiallaşmasında, asudə vaxtlarının təşkilində, düşüncə tərzinin, məntiqinin inkişaf etdirilməsində mühüm rol oynayacaq.

Bakıda “Multikulturalizm” ədəbi-bədii, elmi-publisistik jurnalının təqdimatı olub

Iyunun 23-də M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında “Multikulturalizm və kitab” adlı elmi konfrans və yenidən çapdan çıxmış Multikulturalizm ədəbi-bədii, elmi-publisistik jurnalının təqdimatı keçirilib.

AzərTAC xəbər verir ki, konfrans Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Prezidenti yanında Bilik Fondu və Milli Kitabxananın birgə təşkilatçılığı ilə reallaşdı. Tədbirdə Milli Kitabxananın direktoru Kərim Tahirov çıxış edərək konfransın, Prezident İlham Əliyevin müvafiq Sərəncamı ilə 2016-cı ilin “Multikulturalizm ili” elan edilməsinə dair Tədbirlər Planına uyğun olaraq keçirildiyini diqqətə çatdırıb. K.Tahirov bu yöndə baş tutan tədbirlərin regionlarda da keçirildiyini deyərək, multikulturalizmin Azərbaycanda dövlət siyasətinin nümunəvi modeli olmasından danışıb.

Qeyd olunub ki, multikulturalizm ölkəmizin milli mədəniyyətinə müvəffəqiyyətlə inteqrasiya olan müxtəlif xalqların harmonik şəkildə yaşayışının göstəricisidir. Hazırda təmsil etdiyi qurumun bu istiqamətdə bir sıra tədbirlər təşkil etdiyinə toxunan kitabxana direktoru vurğulayıb ki, bundan sonra da bu sahədə silsilə tədbirlər davam edəcək.

Milli Məclisin deputatı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Nizami Cəfərov çıxış edərək multikulturalizm ənənələrindən və ölkəmizdə hökm sürən tolerant mühitin əhəmiyyətindən söz açıb.

Qeyd olunub ki, hazırda beynəlxalq aləmdə etnos və din anlayışı sözügedən dəyərlərin əsas meyarlarından biridir. Bu mənada, Azərbaycanda müxtəlif dillərə və dillərə aid olan kitablar çap olunaraq təbliğ edilir. Bu istiqamətdə heç bir maneənin olmadığını bildiren N.Cəfərov ölkəmizdə multikulturalizmin tarixi ənənələrinin hələ qədimdən başladığını qeyd edib.

Vurğulanıb ki, hazırda bu istiqamətdə əldə olunan uğurlar ölkə başçısının yorulmaz əməyinin və uzaqgörən siyasətinin nəticəsidir.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin şöbə müdiri Nəriman Qasımlı çıxış edərək Azərbaycanın multikulturalizm ənənələri ilə bütün dünyanın diqqətini cəlb etdiyini, multikulturalizmin Azərbaycan mədəniyyətinin cəvharı olduğunu, xalqımızın mədəniyyətində başqa xalqlara münasibətini anlaşıqlı və mehriban olmasının əsrlərdən gəldiyini diqqətə çatdırıb.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin katibi Rəşad Məcid, “Multikulturalizm” ədəbi-bədii jurnalının baş redaktoru Fəxri Uğurlu multikultural ənənələrin inkişaf etdirilməsinin dövlət siyasətinin prioritetini təşkil etdiyini söyləyiblər.

Bildirilib ki, “Multikulturalizm” ədəbi-bədii, elmi-publisistik jurnalının işıq üzü görməsi bu istiqamətdə aparılan işlərə dəstək olmaq məqsədi daşıyır.

Xalça Muzeyinin direktoru İCOM Azərbaycan Milli Komitəsinin sədri seçilib

Iyunun 22-də Milli İncəsənət Muzeyində Beynəlxalq Muzeylər Şurası (İCOM) Azərbaycan Milli Komitəsi rəyasət heyətinin toplantısı keçirilib. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AzərTAC-a bildirilib ki, tədbirdə Azərbaycan ilə UNESCO arasında qarşılıqlı maraq doğuran əməkdaşlıqdan söz açılıb.

Tədbirdə mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Sevdə Məmmədliyeva çıxış edərək bildirib ki, İCOM muzey və muzey mütəxəssislərinin 1946-cı ildə yaradılmış beynəlxalq təşkilatıdır. İCOM UNESCO-nun tərəfdaşdır və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqtisadi və Sosial Şurasında məşvərətçi statusuna malikdir.

Azərbaycanda muzey işinin müasir tələblər baxımından yenidən qurulması istiqamətində görülmüş işlərdən danışan nazir müavini son illərdə Prezident İlham Əliyev tərəfindən bu sahənin inkişafına təkən verən 15-dən çox sərəncamın imzalandığını diqqətə çatdırıb.

Qeyd olunub ki, Azərbaycanda 250 muzey fəaliyyət göstərir və bunların 219-u Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyindədir.

Vurğulanıb ki, nazirlik İCOM Azərbaycan Milli Komitəsinin fəaliyyətinə hər zaman dəstək olmaqla yanaşı, həm də lazımı köməklik göstərir.

Sevdə Məmmədliyeva deyib: “Sevindirici haldır ki, regionlarda fəaliyyət göstərən 32 muzey də artıq İCOM-un üzvüdür. Muzey işçilərinin əsas məqsədi milli irsimizi qorumaq və təbliğ etməkdir. Heydər Əliyev Fondu mədəni irsin qorunmasına, muzeylərin fəaliyyətinə, bərpasına xüsusi diqqət yetirir. Fondun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə son illərdə fəaliyyətə başlayan Daş Salnamə Muzeyi, Müasir İncəsənət Muzeyi və digərləri xalqımızın tarixinin qorunmasına və təbliğinə xidmət edir”.

İCOM Azərbaycan Milli Komitəsinin sədri Rəyza Tağıyeva qurumun 3 illik fəaliyyətinə dair hesabatı iştirakçıların nəzərinə çatdırıb. Bildirilib ki, sözügedən qurum 1993-cü ildən Beynəlxalq Muzeylər Şurasına üzv qəbul edilib. Hazırda komitənin respublikanın 38 muzey və 7 digər müəssisəsindən 61 fərdi və 3 kollektiv üzvü var. Milli komitə yarandığı gündən muzeylərimizin beynəlxalq arenaya çıxması, dünya muzeylərinin təcrübəsindən bəhrələnməsi, mədəni irsin qorunub saxlanması, dünyaya tanıtılması və mədəni dəyərlərin qeyri-qanuni ticarətinə qarşı mübarizə aparılması sahəsində iş apararaq, mütəmadi konfranslar, seminarlar təşkil edir. Hesabat ili ərzində milli komitə tərəfindən muzey sahəsində bir çox layihələr hazırlanıb və maraqla qarşılanıb.

Sonra növbəti 6 il müddətində İCOM Azərbaycan Milli Komitəsinə yeni sədrin seçilməsi müzakirə olunub. Rəyasət heyətinin yekdil qərarı ilə Azərbaycan Xalça Muzeyinin direktoru Şirin Məlikova komitənin sədri vəzifəsinə təsdiq edilib.

VII Şəki “İpək Yolu” Beynəlxalq Musiqi Festivalı keçiriləcək

Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının təşkilatçılığı ilə 2010-cu ildən ənənəvi olaraq hər il keçirilən Şəki “İpək Yolu” Beynəlxalq Musiqi Festivalı bu dəfə iyunun 27-dən iyulun 1-dək keçiriləcək.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AzərTAC-a bildirilib ki, VII Şəki “İpək Yolu” Beynəlxalq Musiqi Festivalında iştirak etmək üçün Türkiyə, İran, Yaponiya, Özbəkistan, Moldova, Tatarıstan, Başqırdıstan, Monqolustan, Qırğızıstan, Qazaxıstan və digər ölkələrdən ifaçılar dəvət olunub. Xarici ifaçılarla yanaşı, festivalda Azərbaycanın görkəmli musiqi kollektivlərindən biri – bu günlərdə yaradılmasının 80 illiyini qeyd edən F.Əmirov adına Azərbaycan Dövlət Mahnu və Rəqs Ansamblı və Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestri iştirak edəcək.

Yüksək peşəkarlıq səviyyəsində təşkil olunmuş festivalın proqramı geniş və rəngarəngdir. Burada müxtəlif xalqların musiqisinin üzvi surətdə qovuşaraq vahid harmoniya yaratması öz əksini tapıb.

Festivalın açılış günündə Şəki Yay Teatrının möhtəşəm zalında TÜRKSOY-un xalq çalğı alətləri ansamblının konserti təqdim olunacaq. Azərbaycan, Türkiyə, Özbəkistan, Moldova, Tatarıstan, Başqırdıstan, Monqolustan, Qırğızıstan, Qazaxıstan, Saha-Yakutiya, Tuva və Türkmənistan ifaçılarının birgə layihəsi kimi hazırlanmış bu konsert proqramına müxtəlif xalqların musiqisi daxil edilib.

Festivalın ikinci günü bütünlükdə Türkiyənin musiqi kollektivlərinin çıxışlarına həsr ediləcək. Şəki Xan Sarayında keçiriləcək gündüz konsertində İstanbulun “Şimdi” ansamblının (bədi rəhbər – Şirin Pancaroglu), Şəki Yay Teatrında isə İstanbul Şəhər Bələdiyyəsinin Anadolu Türk xalq mahnı və rəqs ansamblının geniş konsert proqramı təqdim olunacaq.

Festivalın konsert proqramına Yaponiyanın “Vas-Liqa” və İran İslam Respublikasının “Təbriz” musiqi ansamblının da çıxışları salınıb.

Festival günlərində, həmçinin Şəki Musiqi Kollecinə musiqişünas, sənətinşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru Səadət Təhmirazqızının “Şəkinin musiqi folkloru” və “Şəkiddə ifaçılıq sənəti” kitablarının təqdimatı keçiriləcək.

Festivalın sonuncu günündə F.Əmirov adına Azərbaycan Dövlət Mahnu və Rəqs Ansamblının və Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin bədi rəhbəri və baş dirijoru, Xalq artisti, professor Ağaverdi Paşayevlə görüş keçiriləcək və həmin kollektivlərin ifasında festivalın yekun konserti təqdim olunacaq.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin “ASAN Radio” ilə birgə layihəsi

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi “ASAN Radio” ilə birgə yeni layihəyə start verir. Nazirlikdən AzərTAC-a bildirilib ki, layihə çərçivəsində hər həftənin çərşənbə günü, saat 19:00-dan 20:00-dək “ASAN Radio”da “Mədəni turizm” adlı veriliş efirə gedəcək.

Azərbaycanın daxili turizminə həsr olunmuş ilk veriliş artıq iyunun 22-də səslənib.

Verilişin hazırlanmasının digər vacib xüsusiyyətlərindən biri də odur ki, istənilən dinləyici Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin rəhbərliyinə veriliş vasitəsilə canlı efirdə müraciət ünvanlaya bilər.

Bildiririk ki, hazırda yay turizm mövsümü olduğundan, turizm mövzusu daha aktualdır və yay aylarında əsasən turizmin inkişafı, mövcud problemlər və gələcək perspektivlər mövzusunda toxunulacaq.

Sentyabr ayından etibarən isə mədəniyyət və incəsənət müəssisələrini təfildən qayıtdıqdan sonra verilişdə həm müxtəlif teatr, konsert, muzey və sənətkarların dəvətnamaları təqdim ediləcək, həm də Azərbaycanın zəngin mədəni irsi, incəsənəti haqqında geniş müzakirələr aparılacaq.

Bakı, Beynəlxalq Caz Festivalına yenidən ev sahibliyi edəcək

Oktabrın 22-dən 30-dək Bakı Beynəlxalq Caz Festivalı keçiriləcək. AzərTAC festivalın saytına istinadla xəbər verir ki, tədbir Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, “Jazz dünyası” jurnalı, “A-A Events” şirkətinin və “The landmark hotel Bakı” otelinin təşkilatçılığı ilə keçiriləcək.

Sərginin rəsmi açılışı və ilk konserti oktyabrın 22-də “Rotunda Jazz Club”da olacaq. Tamaşaçıların qarşısında Qabriel Qrossi triosu (Braziliya) çıxış edəcək. Qeyd edək ki, festivalın açılışı münasibətilə rəssam Vüqar Əlinin caz sənətinə həsr etdiyi əsərləri, habelə fotoqraf Arkadi Mitnikin (Hollandiya) işləri sərgilənəcək.

Festivalın proqramında Qabriel Qrossi triosu (Braziliya), İrakli Koyava və Levan Kemulariya dueti (Gürcüstan), “Plunge” triosu (İsveç), Antonio Lizana qrupu (İspaniya), Pyer de Treqomayn kvarteti (Fransa), Debora Karter kvinteti (Hollandiya), Eren Coşkuner kvarteti (Türkiyə), “Linley Marthe & Friends” (Fransa) qrupu, Albert Hera (İtaliya), Atanas Dinovski və Pol Şubert dueti (Makedoniya-Avstriya), Tord Qustavsen kvarteti (Norveç), Levan Kemulariya triosu (Gürcüstan), Rain Sultanov və İsfar Sarabski (Azərbaycan), ölkəmizin gənc istedadlı musiqiçiləri, Sebastyan Studnitski triosu, eləcə də Sebastyan Studnitski “Memento” simli kvarteti (Almaniya-Azərbaycan), “Djabe” (Macarıstan), “Takumi’s Trick With Asian Friends” (Yaponiya), “Dainius Pulauskas” (Litva) qrupları, “Grzech Piotrowski” (Polşa-Azərbaycan) kvarteti, “Musica Ficta” (Kolumbiya) qrupu, Denis Fontura (Braziliya) və digər Tomasın çıxışları yer alıb. Festival müddətində ümumilikdə 64 tədbir nəzərdə tutulur.

Konsertlər “Rotunda Jazz Club”, İçərişəhərdə “Art Club”, Beynəlxalq Muğam Mərkəzində, M.Mağomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında, Kamera və orqan musiqisi zalında təşkil ediləcək.

Bakı Beynəlxalq Caz Festivalı Norveç, Yaponiya, Almaniya, Kolumbiya, Avstriya, Fransa, İspaniya səfirlikləri, Türkiyə Xarici İşlər Nazirliyi və Bakıda Fransız liseyinin dəstəyi ilə təşkil ediləcək.

Artıq neçə aydan bəridir ki, ARNK yanında Tərcümə Mərkəzində "İşlək orfoqrafiya lüğəti" üzərində iş gedir. Məqsəd, hazırda istifadədə olan "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndə yer almış minlərlə yazılışı səhv, qəliz ərəb, fars sözlərinin, mənası və mənbəyi bilinməyən söz və söz birləşmələrinin, müxtəlif şəkilçilər və hallandırmalarla artırılmış, bəzən iki-üç şəkildə verilmiş ifadələrin, eləcə də sahə lüğətlərinə aid terminlərin, dərman, kimyəvi element adlarının təmizlənməsi, əvəzində milli ədəbi nümunələrdən aranıb tapılmış sözlər daxil edilməklə, işlək, aydın dil vəsaitinin ərsəyə gətirilməsidir. Adıçəkilən kitabdan, orfoqrafiya lüğəti qaydalarına uyşmayan sözlərin təsnifatını nəzərinizə çatdırırıq, oxucuların, dil və lüğət mütəxəssislərinin fikir və mülahizələrini, irad və təkliflərini gözləyirik. Orfoqrafiya lüğətiindən çıxarılan sözlərin təsnifatı 6 fevral 2016-cı il tarixdən (62 sayılı buaxrılış) etibarən mütəmadi olaraq "Aydın yol" qəzetində dərc edilir.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

"Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndən çıxarılan sözlərin təsnifatı

Orfoqrafiya lüğətinin tərfi: "Orfoqrafiya lüğəti - sözlərin düzgün yazılış qaydasını bildiren dil vəsaitidir".

Mənası anlaşılmayan sözlər	Mənası və yazılışı qüsurlu sözlər	Dialekt və ara sözləri	İşlənməyən ərəb, fars və digər əcnəbi sözlər	Terminlər	Suni sözlər və söz birləşmələrindən düzəldilən qurama sözlər	Lüzumsuz sözlər və söz hallandırmaları
çukçaca dağyalı daxalçalı daxalçasız daşverən daşvermə davamsızetmə davudnəfəslik davudnəfəsliklik dazlatma dazlatmaq dedi-qoduçulu dekanlıqetmə dekanolma deltayabənzərlik deltayaoxşarlıq demonluqetmə demonolma dəqalma dədəlikedən dədəliketmə dədəsiniyandırma dəğələlma dördböyrək dörddeşək dördpapaqlı dördsazlı dördsüpürgəli dördvərli dördvərlik dördvurma dördyarıq dördyarıqlı dördyarıqlıq döşlətmə döşlətmək döşütirəli döşütütulu dövranaçıxan dövranaçıxma dövriolma dövrələşdirilmə dövrələşdirilmək dövrələşdirmə dövrələşdirmək döyənəkolma döyüləbilən döyüş-dəyiş dözüş durma-gəl durma-gəldim düd-düdetmə düdəkburunluq dü-dü düdülmə düdülmək dühalı dühasızlıq düxanalıq dülükçü dülükçülük düm dünyabaxışsız	dayazlandırtmaq delta-dəmir delta-effekt delta-elektron delta-elektronlu delta-hüceyrə (-lər) delta-impuls delta-metal dezodorasiyaedici fanerozey fanotron hidrometiri (tib.) koşi krit-mikena ksenofont kürium qliqlamet qonuşma qonuşmaq lagerr laksız marıtma marıtmaq mavimtraq meşə-step məttəlçilik öləzilmə öləzilmək ölkəarası öpülüb-əzizləmə öpülüb-əzizləmək özündartan özündartma özünəinduksiya özünəkorreksiya pambıqçöpü papaqçıxana pianinoçu pianinoçuluq prinsiplik pulsalama rumi safqan safqəlb safqəlblə sağlamdüşüncə sarıbaşlı sarıbənzərlik sarıdimdikli sarıdırnaqlı sarıdöşlü sarıgiləli sarıköynəkli sarıqundaqlı sarısaxlı sarısaxqallı sarıtüklü sayaqlama sayaqlamaq sayaqlaya-sayaqlaya sayaqlıq sazanda sebarreya	çoşqa-çoşqa çözətmə çözətmək döşəbaxar dudalı dürtüklük düzəlişdirmə düzəlişdirmək düzəməlli lırtmac lombalama lopagödən lopagödənli lopagödənlik lopalama lopalamaq lortqarın lortqarınlı lortqarınlıq lotubaz lotubazlıq lotubeçə lotufason lotuhəngi lotuxana lotulaşma lotulaşmaq lotu-lotuyana lotu-potulu lotu-potuluq lökdodaq lökdodaqlı lütcəbala lüt-müt maçamaç maçhamaç maç-muçlama mafraqlanma mafraqlanmaq mafraqlaşma mafraqlaşmaq mafraqlıq mağul malbaş malbaşlıq malınyeməz malınyeyən mal-madar mandal maşabarmaq maşabarmaqlı maşaqılça maşaqılçalı mayabud mayabudlu mayıf mazarat mazaratlıq meygədə meyysifət meymunsifət mədə-çənbər məhəlləuşağı	fəci fəcilik fəraq fərdən fərhəng fəsfəzl gəz gir gizmə haydut hazır-amadə heyz həmnəşin həmrəh hənuz hilali-əhmər hökm-i-qəza xəncəri istiara işkəmbə kamali-əhtiram katorqa kəsbkar kəsbkarlıq kəsrə kəsrəli kəstanə kis kolonka kolonna kommentari kommentarili kommentarisiz kommentator konduktor konduktorluq konduktorsuz konkurensiya konkurent konkurentli konkurentlik koordinasion kop koridor kuplet qafilə qaim qaqarka qamus qəbih qəbihlik qəfəsə qəfəsəli qəmkar qəndab qətlən qəvvəs qəvvəsliq qəyur qina qinalı qinasız qinasızlıq	kortikosteroid kostioz kostiya kreolin krezol kriogen kristalhidrat kvinta qabel qallium qallon qalvanoplastika qalvanoskop qalvanoskopiya qalvanotexnika qazholder qlikoalkaloid qlikokaliks qlikol (-lar) qlikoldinitrat qlikoliz qlikoprotend (-lər) qlobigerin (-lər) labirintodonot (-lar) labirintopatiya lakkolit lakonikos lakrimator (-lar) laktoalbumin laktobasillin laktobutiometr laktodensimetr lakuna laqlin laqometr laqranj laqtinq lamarkizm lamprofir lamus landras landsknext landstinq landşturm landtaq landver lansetnik lantən lantənoid lantənözux lateks latən latent latentlik lateral laterit laueqram ledeburit legislatura legislatura legist leqato leqqorn	dağ-tayqa dağ-tundra darzolaqlılıq daşmişarlayan daşoynatma daşüzülülük daşyığan daşyığma davacılıqetmə davacılıqlma dava-dalaşsalma davametdirən davamlietmə davamlıolma davamsızolma dava-şavasalma dava-vuruş davudnəfəsli dayazbilik dayazbilikli dayazbiliklik dayazbiliklilik dayazdib dayazdibli dayazdiblik dayazdiblilik dayazdüşüncə dayazdüşüncəlik dayazdüşüncəlilik dayazfikir dedi-qodululuq deklamasiyademə dekretvermə deltayaoxşar demaqoqluqetmə demoqrafiklik deportasiyaetmə deportasiyaolunma deputatseçilmə desantatma desantçıxarma desantdüşürmə desanttökmə desanttullama despotluqetmə deşicilik deşikaçan deşikaçma deşik-deşiketmə deşikdələn deşiklərarası deyin deyingənliketmə deyingənolma dəbədəşən dəbəqoyan dəbəqoyma dəbsalan dəbsalma dəcetmə dəcəlliketmə dəcələlma	çolpalanmaq çolpalılıq çomaqsızlıq çoturlaşdırılma çoturlaşdırılmaq çoturlaşdırma çoturlaşdırmaq çovdarvarı çovğunluluq çovğunsuzluq çöküntüsüzülük çöllülük çözümlülük çözümsüzülük çuğullu çuxurlaşdırılma çuxurlaşdırılmaq çuxurluluq çuxursuz çuxursuzluq çulğalatma çulğalatmaq çulğasma çulğasmaq çulğatma çulğatmaq çulımlı (-lar) çutqulu çürütdürülmə çürütdürülmək çüylü çüylük çüylülük çüysüz çüysüzlük dabaqlı dabaqsız dabana dabanıçatlılıq dadandırılma dadandırılmaq dadandırtma dadandırtmaq dadızdırılma dadızdırılmaq dadızdırtma dadızdırtmaq dafiəli dafiəlik dafiəlilik dafiəsiz dafiəsizlik dağarcıqlı dağarcıqsız dağdağanlı dağdağanlıq dağdağansız dağ-dəniz dağ-dənizli dağ-dənizsiz dağ-dərəli

(Davamı gələn sayımızda)

II YAZI

...1881-ci il martın 13-ü Rusiya İmperiyasının tarixinə qızıl həflərlə yazıldı. Romanovlar sülaləsinin yeni nümayəndəsi taxta çıxmaqla, mühüm bir dönəmin başlanğıcından xəbər verdi. Bu gün imperator III Aleksandrın tacqoyma mərasimi idi. Moskva hələ belə təmtəraq görməmişdi. Qədim şəhər bayraqlar və al-qırmızı qumaşlarla bəzədilmişdi. Sübh açıldan ölkənin ən tanınmış adamları, qraflar və qubernatorlar, adlı-sanlı hərbcilər və xarici qonaqlar Kremlə axışdı. Tacqoyma mərasimindən sonra III Aleksandr və xanımı Mariya Fyodorovnanın şərafinə ziyafət veriləcəkdə. Yeni hökumdar xalqı da unutmamışdı. Onun göstərişi ilə Kreml yaxınlığında ümumxalq bayramına toplaşan şəhər əhalisinə pulsuz yemək və içki paylanırdı.

Rusiyanın yeni imperatoru və xanımı, Kremlin Uspenski kilsəsinə ibadətə getmişdi. Kilsə xorunun oxuduğu dini mahnılar qoca Kremlin divarlarında əks-səda verirdi. Nəhayət, Mitropolit Nikolski tacqoyma mərasimi ilə əlaqədar dini mərasimi başa çatdırdı. İmperator saray əyanlarının müşayiəti ilə kilsədən çıxdı. Hərbi orkestr təntənəli marş çalır. III Aleksandr sıraya düzülmüş qonaqların qarşısında ayaq saxlayıb hər biri ilə səmimi görüşdü. Generallara və admirallara isə xüsusi ehtiram göstərdi. Hərbcilər fərağat dayanıb imperatoru salamlayıb, özlərini təqdim edirdilər. Növbə admirallara çatdı.

- Əlahəzrət, Rus donanmasının kontr-admiral Aslanbəyov! İmperiya və rus çarı uğrunda həmişə döyüşə hazırım!

III Aleksandrın qarşısında fərağat dayanmış 59 yaşlı bu adamın hərbi geyimini ali orden və medallar bəzəyirdi. Əfsanəvi həmyerlimiz İbrahim bəy Aslanbəyov ilk azərbaycanlı admiral, Krım müharibəsinin canlı iştirakçısı və qəhrəmanı, admiral Naximovun silahdaşı idi. İmperatorun çöhrəsinə xəfif təbəssüm qondu. O, ağ əlcəyini çıxarıb admiralə əl uzatdı:

- Çox məmnunam, çənab Aslanbəyov. Amma mən sizi həmişə xatırlayıram.

- Təşəkkür edirəm, əlahəzrət. Biz də həmişə Sizinlə fəxr etmişik.

- 1872-ci il yaxşı yadımdadır. Birinci Pyotrun 200 illik yubileyi münasibəti ilə təşkil olunmuş tədbiri ömrüm boyu unutmaram. Dəniz paradında imperatorun avarlı gəmi dəstəsinin kapitanı kimi sizin təcrübənizə və cəsuruluğunuza heyran qalmışdım. O vaxt 27 yaşım vardı. Düşünürdüm ki, hər şeyi bilirəm, hər şeyi hamıdan yaxşı bacarıram. Amma sizin, komandan kimi gəmilərə verdiyiniz əmrələri eşidəndə fikrim tamam dəyişdi. Gizlətmirəm, sizə, sözün yaxşı mənasında həsəd aparırdım. Atam II Aleksandr da məharətinizi yüksək qiymətləndirirdi. Dənizdə freqatlarla nümayiş etdirdiyiniz manevrlər hamını heyran qoymuşdu. Bu paradan sonra əlahəzrət atam sizi həmişə örnək göstərirdi. Qüsursuz xidmətlərinizə görə sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Böyük knyaz Aleksandr Aleksandroviçin hərbcilərə bu xüsusi marağı əbəs deyildi. O, uşaqlıq və yeniyetmə çağlarında vəlihəd sayılırdı. Bununla belə, mükəmməl hərbi təhsil almışdı. Amma incəsənətə, xüsusən də musiqiyə böyük həvəs göstərirdi. Aleksandr trubada, trombon-da çalmağı bacarırdı. O, kazak atamanlarının rəhbərliyində təmsil olunmuşdu, Peterburq hərbi dairəsi və Qvardiya korpusu qoşunlarının komandanı idi.

İbrahim bəy ilk təyinatını Baltik donanmasına alır. Burada freqat yelkənli, sürətli hərbi gəmilərdə zabıt kimi xidmət edir.

Xidmətindəki uğurlara görə 1842-ci ildə donanmanın ən yaxşı zabıtları sırasında Dənizçilik Məktəbinin zabıt sinfinə göndərilir. Bu məktəbi də uğurla bitirən İbrahim bəy Qara dəniz hərbi donanmasında "Elbrus" hərbi gəmisinin kapitanı vəzifəsinə təyin edilir. Məhz buradakı fəaliyyəti zamanı o, məşhur rus admiralı P.Naximovun diqqətini cəlb edir. 1853-cü ildə başlanan Krım müharibəsində ona verilən tapşırıqları layiqincə yerinə yetirən kapitan Aslanbəyov, çox keçməz ki, P.Naximovun adyutantı təyin edilir. 1856-cı ildə Krım müharibəsi başa çatır və Aslanbəyov Qara dəniz donanmasının Nikolayev limanında yerləşən 36-cı donanmanın ekipaj komandiri təyin edilir.

Tufanlı dənizin kapitanı

1877-1878-ci illərdəki rus-türk müharibəsi zamanı Aleksandr Bolqarıstanda Rusuşuksk dəstəsinə rəhbər təyin olunmuşdu. Müharibədən sonra ticarət donanmasının yaradılmasında yaxından iştirak etmişdi. Taxt-taca Aleksandrın böyük qardaşı Nikolay sahib çıxacaqdı. Lakin o, 1865-ci ildə Nitsədə dünyasını dəyişdi. Aleksandr vəlihəd kimi mərhum qardaşının nişanlısı – Danimarka kralının qızı Luiza Sofiya Frederik Daqmar ilə ailə həyatı qurdu. Luiza ərə gedəndən sonra Mariya Fyodorovna adını götürdü.

1881-ci ilin martında Aleksandrın atası II Aleksandr terrorçular tərəfindən sui-qəsd nəticəsində öldürüldü. Atasının başladığı islahatları indi yeni imperator - III Aleksandr davam etdirməli idi...

İbrahim bəy Aslanbəyov şərafətə layiq hərbcı kimi yetişmişdi. O, 1822-ci il sentyabrın 10-da Bakının Mərdəkan kəndində doğulmuşdu. Atası Allahverdi bəy Bakı xanları nəslindən idi. Oğlunun hərbcı olmasını istəyən Allahverdi bəy onu Peterburqa aparır və Hərbi Dəniz Korpusuna qəbul etdirir. Burada rus zadəgan nəslinin uşaqları təhsil alırdı.

Aslanbəyov 1861-ci ildə "Sokol" korvet gəmisinin kapitanı olduğu zaman bir neçə dəfə Qara dəniz sahillərindən Baltik dənizinə reydlər edir.

Təcrübəli kapitan 1878-ci ildə kontr-admiral rütbəsinə layiq görülür. 1884-cü ildə isə o, Baltik donanmasının kiçik flaqmanı vəzifəsinə gətirilir və 1887-ci ildə vitse-admiral rütbəsinə layiq görülür.

...III Aleksandrın görüşdən sonra imperator hörmət əlaməti olaraq həmyerlimizə qızıl qılınc və pul hədiyyə etdi. Amma müəafatlar bununla bitmədi. Aslanbəyov tərəfindən Sakit okean hövzəsindəki Saxalin adasında kəşf olunan bir yarımada və Oxot dənizində bir körfəzə onun adı verildi. Bütün bunlar imperator Aleksandrın həmyerlimizə verdiyi rəğbətə bariz nümunəsi idi.

Müasir dövrimüzdə də həmin ərazilər "Aslanbəyov yarımadası" və "Aslanbəyov körfəzi" adlanır.

İbrahim bəy Aslanbəyov 1901-ci il dekabrın 7-də Peterburqda vəfat edib.

Fərhad SABİROĞLU

Faşist Serjin heykəli

Fərhad ABDULLAYEV

İrəvanda İkinci Dünya müharibəsi dövründə III Reyxlə əməkdaşlıq etmiş faşistlərin əlaltısı Qaregin Njdeyə böyük heykəl qoyulub.

Heykəlin təntənəli açılış mərasimində prezident Serj Sarkisyan başda olmaqla rəsmi şəxslər iştirak edib. Heykəlin açılışı dünya dövlətləri tərəfindən birmənalı qarşılanmayıb. Rusiya, Almaniya, Fransa, İsrail və digər dövlətlər faşistlərlə yaxın əlaqəsi olan bir şəxsə heykəl ucaldılmasından narahat olduqlarını dilə gətiriblər.

Amma ermənilər, həmişə olduğu kimi, bu dəfə də öz çirkin əməllərinə mələk donu geyindirməyə çalışıblar. Məsələn, parlamentin vitse-spikeri Eduard Şarmazanov deyib: "Qaregin Njdenin İrəvanda abidəsi ona görə qoyulub ki, o, həqiqətən erməni xalqının milli qəhrəmanıdır. Aleksandr Nevski, Aleksandr Suvorov, marşal Kutuzov, Baqration, qardaş rus xalqının milli qəhrəmanı olduğu kimi, Njde də erməni xalqının milli qəhrəmanıdır".

Müqayisəyə bir bax! Özünü sivil və demokratik dövlət adlandıran Ermənistan, əslində bu addımı atmaqla dünyaya meydan oxumaqda, insani dəyərləri ayaq altına atmaqda davam edir. Başqa sözlərlə desək, Njdeyə abidə qoyulması erməni dövlətinin xarakterini və mahiyyətini göstərir.

İndi təsəvvür edin, valideynləri ilə gəzintiyyə çıxmış məktəbli şəhərin mərkəzindəki bu uca heykəli görüb soruşur:

- Ata, bu kimin heykəlidir?

- Qaregin Njdenin.

- Kimdir bu Njde? Qəhrəmandır?

- Yox.

- Bəs kim?

- Faşist.

- Faşist? Bəs müəllim deyir ki, faşistlər pis adamlardır. Onlar müharibə aparıblar, milyonlarla günahsız insanı öldürüblər, adamları diri-diri sobada yandırbıblar...

- Elədir... amma... bilirsən, oğlum, Njde yaxşı faşist olub...

- Sən demişdin ki, babanı müharibədə faşistlər öldürüb. Əgər onlar yaxşı idisə, babamızı niyə öldürüblər?

Uşaq çəşmə qalıb. Bilmir müəllimə inansın, yoxsa atasına. Ata da çıxılmaz vəziyyətdədir. Övladına bu faşist heykəlinin mahiyyətini və məqsədini necə izah edəcəyini bilmir.

Bəlkə də, övladının sualları qarşısında aciz qalan atanın xəbəri yoxdur ki, Njde və "Dro" ləqəbi ilə tanınan Drastamat Kanayan İkinci Dünya müharibəsi dövründə əsirləri – müxtəlif millətlərin nümayəndələrini xüsusi amansızlıqla öldürüblər. Bu xain satqınlar xüsusi missiya ilə Berlinə gedərək, nasist lideri Adolf Hitlerlə görüşüblər. Tarixi sənədlərə görə, görüş qarşılıqlı anlaşma şəraitində keçib (Görünür, Hitler də ermənilərin satqın mahiyyətindən xəbərdar imiş). Kanayan və Njde faşistlərin başçısına təklif ələyiblər ki, erməni əsirləri bir yere toplayıb diviziya yaratsın. Bu diviziya Sovet qoşunlarına qarşı amansızlıqla döyüşüb...

Bəlkə də atanın bütün bu tarixi faktlar barədə bilgisi yoxdur. Bir də ki, İrəvanda cinayətkarlara heykəl ucaltmaq çoxdan dəb halını alıb. Məsələn, Andranik Ozanyan faşist Qaregin Njdedən nə ilə fərqlənir? Amma ermənilər başqa-sən tayqulaq Andranikə də bəh-bəhlə heykəl ucaldıblar.

Məsələnin hüquqi tərəfi də var. 2015-ci il dekabrın 17-də BMT Baş Assambleyası Rusiyanın təşəbbüsü ilə Ermənistanın da lehinə səs verdiyi "Nazismin qəhrəmanlaşdırılması, irqçilik, irqi ayrı-seçkilik, ksenofobiya və onunla bağlı olan dözümsüzlüyün təşviqinə xidmət edən neonasizm və onun digər növlərinə qarşı mübarizə" adlı qətnamə qəbul edib. İndi isə İrəvan, lehinə səs verdiyi qətnamənin əleyhinə çıxır, dünya dövlətlərinə arxa çevirir.

Məncə, məsələnin görünməyən bir tərəfi də var. Njdeyə heykəl ucaltmaqla Serj özü üçün əl yeri qoyub. Aydın görünür ki, xəbis xislətə malik Sarkisyan ürəyində Njdeyə həsəd aparır. Yəni, arzu edir ki, gələcək nəsillər də Serjə neofaşizmin rəmzi kimi heykəl ucaltıblar. O, düşünür ki, buna haqqı var. Qarabağda törədilən soyqırımına rəhbərlik edib, günahsız azərbaycanlıların qanını töküüb, kəndləri, şəhərləri viran qoyub. Hitlerdən, Njdedən nəyi əskikdir ki? Amma Serj bəzi məqamları unudub. Əvvəla, Ermənistan adlı dövlətin gələcəyi sual altındadır. İkincisi isə, tarixdə rüsvayçılıq rəmzinə çevrilmiş adamlara ucaldılmış heykəllərin ömrü az olur...

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi gənc yazıçı və şairlərin əsərlərinin toplanacağı "Ən yeni ədəbiyyat" adlı antologiya hazırlayır. Azərbaycan ədəbi gəncliyinin təbliği, gənc istedadların üzə çıxarılması məqsədi ilə hazırlanan toplanmış redaksiya heyətinin ilk toplantısı keçirilib. Tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin direktoru, yazıçı Afaq Məsud, ədəbi tənqidçilər Vaqif Yusifli, Əsəd Cahangir, Rüstəm Kamal, Mərkəzin Elm, təhsil və mədəniyyət şöbəsinin müdiri, yazıçı Yaşar Əliyev, ədəbi-bədii mətnlər üzrə dil mütəxəssisləri, şair Mahir Qarayev və yazıçı Etimad Başkeçid iştirak ediblər. Tədbirdə antologiyanın tərtib prinsipləri, kitabda yer alacaq müəlliflərin və onların bədii mətnlərinin seçim kriteriyaları barədə müzakirələr aparılıb. Toplantıda səslənən fikirlərdən bəzi məqamları "Aydın Yol" qəzetinin oxucularına təqdim edirik.

"Ən yeni ədəbiyyat" hansı prinsiplə tərtib olunacaq?

Tərcümə Mərkəzinin redaksiya heyəti ilk iclasını keçirdi

Afaq Məsud: Antologiya hazırda tərtib prosesindədir. Bu kitabın gələcəkdə bir çox dillərə tərcümə olunacağı, xarici ölkələrdə nəşr ediləcəyi planlaşdırılır. Bu mənada, redaksiya heyəti məsələyə məsuliyyətlə yanaşmalıdır. Bu gün gəncliyimizə yazıb-yaratmaq üçün, bir vaxtlar, sovetlər dönəmində olduğu kimi, hər hansı bir maneə, ya hədd yoxdur. Heç bir nəşr, nəşriyyata da ehtiyac yoxdur. Eyni zamanda, yazılanların dəyərləndirmə kriteriyasının özü yoxdur. İnternet şəbəkəsi isə bu gün bütün növ yaradıcılıqlar üçün azad meydandır. Belə bir antologiyanın tərtib edilməsində məqsəd, həm də bu kriteriyaların yaradılması, pisin yaxşından, istedadın istedadsızdan seçilib ayarlanmasıdır. Həmçinin, gənc yazıçıların istiqamətləndirilməsi, yaradıcılıqlarının ədalətlə dəyərləndirilməsidir.

Vaqif Yusifli: Bu toplantı, əlbəttə, ilkin müzakirədir. Mənim üçün müəlliflər arasında seçim etmək əziyyətli olmadı. Çünki mətbuatda bu ədəblərin bir çoxu haqqında yazılar çıxdı. Qalan əksəriyyətinin də əsərləri ilə tanışam. Ədəbiyyatımızın cavan qolunu təmsil edən bu müəlliflərin əksəriyyəti az-çox istedadlıdır. Onların hər birində, böyük Mirzə Cəlilin dahi Füzuli haqqında dediyi kimi, bir dad, bir duz tapmaq olar. Amma bunu da gizlətməyə ki, gənc şairlərimizin yaradıcılığında biri-birinə oxşar motivlər çoxdur, onların şeirləri forma və məzmun cəhətdən də bir-birinə bənzəyir. Bu mətnlər, sanki dövrün darıxan uşaqlarının ürək çırpıntılarıdır. Sosializm realizmi prinsipi ilə demirəm, amma bu əsərlər arasında ictimai mövzuda olanlarını görmədim.

Sözümü qaribçiliyə salmayın, məsələn, mən burada Qarabağ mövzusunda rast gəlmədim. Bu mövzu bizim yaralı yerimizdir. Bəs bu cavanları nə düşündürür? Düzdür, bəzi mətnlərdə müharibə haqqında fikirlər var, bu da fraqment, detal kimi nəzərə çarpır.

Rüstəm Kamal: Ümumiyyətlə, bizdə tarixən patriotik mövzular çətin alınır. Belə mükəmməl nümunələr azdır. Millətin zədəsi ilə bağlı mövzular bizdə həmişə bir qədər gec qələmə alınır. Tolstoy Napoleon Fransası ilə müharibəni neçə illər sonradan qələmə aldı. Bizdə də, ilk növbədə oçerklər, gündəliklər, jurnalist yazıları olmalıydı ki, sonra bunlar bədii əsərə çevrilsin. Amma, təəssüf ki, bu da olmadı.

Yaşar Əliyev: Bir dəfə bu fikri demişdim ki, bizim gəncliyin əsərlərinin altından imzaları götür, bilməzsən hansı mətni kim yazıb. Hamısı bir-birinə oxşayır, biri-birini təkrarlayır. Əsərləri seçərkən, diqqət yetirmək lazımdır ki, mətnlər biri-birini təkrarlamasın, mövzu və formaca fərqli olsunlar.

Rüstəm Kamal: Bizim ədəbi gəncliyin yaradıcılığına nəzər salanda, şeirlərin çoxunun, sadəcə müəyyən təşbeh və metafora potensialının paylanmasıdır. İbarət olduğu görünür. Başqa heç bir şey. Bu antologiya, elə bilirəm, həm də cavanlar üçün metodik bir vasitə, örnək olacaq. Qaribədir ki, bizim ədəbi gənclik klassikaya yox, bir-birinə baxıb həvəslənir və yazırlar. Üstəlik, burada virtual psevdodostluq tendensiyaları özünü göstərir.

Afaq Məsud: Əslində, onlar pis bir iş görmürlər, əsər yazırlar. Amma bir dəfə gənc ədiblərlə görüşdə dedim ki, ədəbi rüşeym yoxdur, yəni bu toxum içəriyə salınmayıbsa, çətin olacaq. İllər ötcək, vaxt gələcək, yazmaq, şair, yazıçı adı qazanmaq xatirinə yazılan yazılar yükə çevriləcək. Bu nəhəng, ağır yükü daşımaq isə, böyük iztirabdır. Dedim, bilsinlər ki, ədəbiyyat, maraqlı olduğu qədər də, təhlükəli bir ərazidir.

Rüstəm Kamal: Antologiya ən yeni ədəbiyyatımızda gedən təmayülləri də göstərməlidir. Müasirlərinə, klassikaya münasibətdə üsyankar, iddialı və skeptik mövqe nümayiş etdirən ədəbi gəncliyin məhsulu – onların əsərlərinin toplusudur. Bu gün məşhur bir tezisdə söyləndiyi kimi, bütün dünya bir kənddir. Gənclərimiz internet vasitəsilə dünyada gedən prosesləri öyrənib, onlardan yararlanaraq, ədəbiyyata gəlmək istəyirlər. Bu cavanların çoxunda virtual passionarlıq, populyarlıq var. Gənc yazarların nəzərdən keçirdiyim şeir və hekayələrinin çoxu əsər deyil, məndir. Bu halda bizim buraxacağımız antologiya da "Azərbaycan şeiri" və ya "Azərbaycan hekayəsi" yox, Azərbaycan mətnlərinin antologiyası olacaq. Bundan başqa, mən də razıyam ki, sərbəst şeiri yazmaq üçün əruzü da, hecanı da yaxşı bilməlisən. Nazim Hikmət əruzü o qədər gözəl bilirdi ki, sərbəst şeirləri onun içindən doğuldu.

Amma indiki cavanlar gündəlik esselərini sətirələrə bölüb alt-alta yazırlar ki, şeir olsun. Hərçənd nəsrə müqayisədə bizdə şeir sahəsində vəziyyət daha yaxşıdır. Nəsrə obrazlar bizimkidir, hadisələr Azərbaycanda cərəyan edir, amma baxırsan ki, oxuduğun nəsr milli deyil, dərhal əsərin havasının haradan gəldiyini anlayırsan.

Yaşar Əliyev: Çünki plagiat güclüdür.

Rüstəm Kamal: İlk cümlədən bilirəm, müəllif kimdir. Elə şeirdə də belədir. Antologiyaya gəlincə, poeziyada seçim daha çoxdur. Çünki əsərlər o qədər bir-birinə oxşayır ki, ya gərək hamısının üstündən xətt çəkəsən, ya da hamısını təqdir edəsən. Bununla belə, deməliyəm ki, gənclərin arasında, hələ ki, parlaq sima, lider görmürəm.

Vaqif Yusifli: Antologiya ilə bağlı başqa bir məqam, topluya salınması nəzərdə tutulan şeirlərin böyük əksəriyyətinin sərbəst vəznə olması ilə bağlıdır. Hərçənd poetik kriteriyalarla yanaşsaq, heç onların bir çoxuna şeir də demək olmaz – sanki müəllif söhbət edir, danışır, əhval-ruhiyyəsinə prozaik formada ifadə edir.

Mahir Qarayev: Çünki heca vəznində özünü ifadə etmək, sərbəst vəznə olduğundan daha çətindir.

Vaqif Yusifli: Düşünürəm ki, antologiyanın tərtibi zamanı bu məqam da nəzərə alınmalıdır. Antologiya bütünlükdə Azərbaycan ədəbi gəncliyi barədə tam və bitkin fikir oyatmalıdır.

Buna görə də bölgələrdən cəlb olunan müəlliflərin sayını artırmaq yaxşı olar. Mənzərənin daha geniş, əhatəli olması üçün mən sizə əlavə müəlliflərin də siyahısını təqdim edəcəyəm. Bir də, biz ədəbi gəncliyin yaşı ilə bağlı məsələni müzakirə etməliyik. Bu imzalar arasında yaşı qırxı keçsə də, özünü təsdiq edə bilməyən müəlliflər də var ki, cəmi bir kitabı çıxıb, ya çıxmayıb, biz onlara hələ gənc deyirik.

Əsəd Cahangir: Təklif edirəm ki, əvvəlcə antologiyaya düşəcək imzaları müəyyən edək, əsərləri sonradan dəyişdirmək və ya müəllifin ən yaxşı mətnlərini tapıb, onların arasından seçmək də olar. Mən bizə təqdim olunan mətnləri üç kateqoriya-

ya bölmüşəm: birmənalı məqbul hesab etdiklərim, birmənalı qeyri-məqbul hesab etdiklərim, bir də tərəddüd etdiklərim. Fikrimcə, ilk qələm məşqlərindən o yana keçməyən, uğursuz modernist cəhdlər edən müəlliflərlə dünya arenasına çıxmaq olmaz. Elə nasir var ki, çox kamil struktura malik əsər ortaya qoyub, maraqlı obrazları var, ideyanın bədii həllinin verə bilib, amma oxuyan kimi bilirəm ki, əsər qərb ədəbiyyatından köçürülüb. XVIII əsr Avropa bürgerlərinin həyatından bəhs edən hekayəni XXI əsrin əvvəllərində azərbaycanlı müəllifin yenidən Avropaya qaytarmasına nə ehtiyac var? Yəni toplu üçün göndərilən babat hekayələr var, amma onları şedevr kimi təqdim etmək olmaz. Ümumiyyətlə, düşünürəm, nəsr sahəsində bu əsərlər arasında ciddi əsər hesab edəcəyimiz bədii mətn yoxdur. Bir təklifim də var, bəlkə, antologiyanın daha səviyyəli olması üçün yaş sənzini 35-dən 40-dək artırmaq. Çünki bizim babat müəlliflərimizin çoxunun yaşı 35-40 arasındadır.

Yaşar Əliyev: Biz ən yeni ədəbiyyat antologiyasını hazırlayıyıq. 40 yaş ora heç cür uyğundur. Təklif edirəm ki, 35 yaşla məhdudlaşdıraq. Bu imzalardan bəziləri ilk dəfədir kitaba düşür. Bir neçə kitabı çıxmış müəlliflər arasında da, hələ ki, bədii ədəbiyyat yaradan yazara rast gəlinmir. Biz bu kitabla Azərbaycan ədəbiyyatının dünyanın ən yaxşı ədəbiyyatı olduğunu iddia etmərik, sadəcə olanımızı, içəri-lərindən az-çox istedadlılarını təqdim etmək istəyirik.

Rəbiqə NAZİMQIZI

26 İyun ölkəmizdə Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri Günü kimi bayram olunur. Bu il Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin yarandığı tarixdən 98 il ötür.

1918-ci il iyunun 26-da Azərbaycan Demokratik Respublikası Nazirlər Şurasının qərarı ilə ilk müntəzəm hərbi hissə – əlahiddə Azərbaycan korpusu yaradıldı. Bu qərar Şərqi müsəlman ələmində ilk demokratik hökumətin öz ordusunu yaratmasına hüquqi əsas verdi. Geostrateji mövqeyinə görə böyük dövlətlərin maraqlarının kəsişdiyi ölkə olan Azərbaycanda Demokratik Respublikanın yarandığı gündən, dövlətçiliyin mühüm atributu sayılan nizami ordu quruculuğu istiqamətində mühüm addımlar atıldı. 1918-ci il mayın 28-də qəbul edilmiş "İstiqlal bəyannaməsi"ndə qeyd edilirdi ki, Azərbaycan özünü xarici müdaxilələrdən müdafiə etmək, daxili düşmən qüvvələrini zəərsizləşdirmək üçün nizami orduya malik olmalı, özünün silahlı qüvvələrini yaratmalıdır.

Hökumət tərəfindən 25 min nəfərlik ordu yaratmaq vəzifəsi irəli sürüldü. Dövlət büdcəsinin 24 faizi hərbi məqsədlərə ayrıldı. Avqustun 1-də isə Hərbi Nazirliyi təsis olundu. Azərbaycanın ilk müdafiə naziri Xosrov bəy Sultanov təyin edildi. Daha sonra onu bu postda general Səməd bəy Mehmandarov əvəzlədi. General-leytenant Əliağa Şıxlinski isə nazir müavini təyin edildi.

Azərbaycanda ilk hərbi parad 1919-cu ildə Bakıda, indiki Muzey Mərkəzinin yerləşdiyi ərazidə keçirildi.

Qısa müddətdə Milli Ordu Osmanlı dövlətinin Qafqaz İslam Ordusu ilə birlikdə Bakı və ətraf qazaları erməni-bolşevik işğalından azad etdi. Azərbaycan ordusunun Hüseyn xan Naxçıvanski, İbrahim ağa Usubov, Həmid Qayıtabaşı, Kazım Qacar, Cavad bəy Şıxlinski, Həbibbəy Səlimov kimi generalları vardı.

Sovet hakimiyyəti dövründə də Rusiya İmperiyasının azərbaycanlılara qarşı hərbi siyasəti dəyişməmişdi. Çar dövründən fərqli olaraq azərbaycanlı gənclər artıq hərbi xidmətə çağırılmasalar da, onlar döyüş üçün nəzərdə tutulmuş hərbi hissələrdə yox, əsasən tikinti batalyonlarında xidmət edirdilər. Məqsəd, təbii ki, azərbaycanlılar arasında hərbi əlaqənin dərinləşməsinə, müasir silahlarla rəftar etməyi bacaran hərbiçilərin yetişdirilməsinə imkan verməkdir. O vaxt bu siyasətin mahiyyətini yaxşı başa düşən Heydər Əliyev Azərbaycanda hakimiyyətə gəldikdən sonra, 1971-ci il iyunun 20-də C. Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış hərbi məktəb təşkil etdi. Dövlət başçımız azərbaycanlı gənclərin Bakı Ali Birləşmiş Komandanlıq və Bakı Ali Hərbi Dənizçilik məktəblərinə, eləcə də SSRİ-nin digər hərbi məktəblərinə güzəştli şərtlərlə qəbul olunmasına nail oldu.

C.Naxçıvanski adına Hərbi Liseyin milli zabit kadrlarımızın yetişdirilməsində və o dövrdə ali hərbi məktəbləri bitirmiş şəxslərin silahlı qüvvələrin formalaşmasında müstəsna rolu oldu. Bu məktəblərdə yetişən Azərbaycan hərbiçiləri Birinci Qarabağ müharibəsində misilsiz igidliklər göstərdilər. Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra milli ordunun yaradılması günün ən vacib məsələsinə çevrildi.

Amma hələ 1991-ci il sentyabrın 5-də Müdafiə Nazirliyinin yaradılması barədə qərar və həmin ilin oktyabrın 9-da Azərbaycan

Respublikasının Ali Soveti tərəfindən silahlı qüvvələrin yaradılması haqqında qanun qəbul edilsə də, mütəşəkkil ordu yaratmaq mümkün olmamışdı. Ermənistanın gündən-günə genişlənməkdə olan hərbi təcavüzü Milli Ordunun yaradılması işini sürətləndirməyi tələb edirdi. Lakin ilk vaxtlar yaradılmış hərbi hissələr müxtəlif siyasi qüvvələrin əlində alətə çevrilmişdi.

Ölkəmizdə peşəkar ordu quruculuğunun əsası isə 1993-cü ilin sonlarında qoyuldu. Məhz həmin vaxtdan ordu quruculuğuna elmi prinsiplərlə yanaşı, silahlı qüvvələr pərakəndəlikdən xilas oldu, ordudakı siyasiləşməyə son qoyuldu. Heydər Əliyev hakimiyyəti dövründə həm Prezident, həm də Ali Baş Komandan olaraq, ordunun qüdrətli olmasına diqqət yönəltdi. Ordu quruculuğuna yalnız 1993-cü ildən başlamaq mümkün oldu. Bu dövrdən etibarən ölkədəki silahlı qüvvələr dövlətin tam nəzarətinə keçdi. Görülmüş tədbirlər nəticəsində qısa zaman kəsiyində Füzuli və Ağdam rayonlarının bir sıra yaşayış məntəqələri işğaldan azad edildi, cəbhədə təşəbbüs Azərbaycan ordusuna keçdi. Bu uğurların müvəqqəti olduğunu güman edən düşmən öz havadarlarının yardımı ilə 1994-cü ilin ilk aylarında bütün cəbhə boyu irimiqyaslı hücum əməliyyatlarına başladı. Lakin Azərbaycan ordu hissələrinin Füzuli, Beyləqan, Ağdam və Tərtər istiqamətlərində müqaviməti ilə rastlaşan və Azərbaycan əsgərinin qəhrəmanlıq nümunələrinin şahidi olan düşmən cəbhədə atəşkəsə razılıq verməli oldu.

Prezident Heydər Əliyevin 22 may 1998-ci il Sərəncamına əsasən, Əlahiddə Azərbaycan Korpusunun yarandığı gün – 26 iyun Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələr Günü elan olundu və hər il bu tarix rəsmi dövlət bayramı kimi qeyd edilir.

Bu gün Qafqazda ən müasir ordu hesab olunan Azərbaycan Milli Ordusu Hərbi Hava və Hava Hücumundan Müdafiə, Hərbi Dəniz və Quru qoşunlarından ibarətdir. Bu qoşun növləri potensial rəqiblə qırıcı və bombardmançı təyyarələrlə effektiv mübarizə aparmaq iqtidarındadır. MDB çərçivəsində Azərbaycan, hava hücumundan müdafiə qüvvələrinə malik ən güclü ölkələrdən sayılır. Büdcə vəsaiti ildən-ildə artırılan Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin buna müvafiq olaraq hərbi imkanları da genişlənilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev hərbi təhsil sisteminin daha da inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə 1999-cu il yanvarın 20-də Hərbi Akademiyanın yaradılması haqqında fərman imzaladı. Prezidentin 20 avqust 2001-ci il tarixli fərmanı ilə Silahlı Qüvvələr üçün kadr hazırlığının təkmilləşdirilməsi məqsədilə Müdafiə Nazirliyi sistemində fəaliyyət göstərən məktəblər Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbi, Azərbaycan Hərbi Dənizçilik Məktəbi və Azərbaycan Ali Hərbi Təyyarəçilik Məktəbi adlandırıldı.

Ölkəmizin müdafiə potensialının əsaslı şəkildə möhkəmləndirilməsində Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin yaradılması da mühüm rol oynadı. Qısa müddətdə rəqabətə davamlı müdafiə sənayesini formalaşdıran Azərbaycan artıq NATO standartları səviyyəsində məhsullar istehsalını qaydaya salır və beynəlxalq müdafiə sənayesi sərəncamında uğurla təmsil olunur. Bu gün Azərbaycan Müdafiə Sənayesi Nazirliyinin xətti ilə ölkəmizdə hərbi təyinatlı məhsullar - patronlar, silahlar, mərmilər, tapançalar, avtomatlar, pulemyotlar, minaatanlar, snayper tüfəngləri, zirehli texnika və pilotsuz təyyarələr istehsal olunur. Yəni, Azərbaycan Ordusunun təchizatı bu gün ordu quruculuğuna böyük uğurlara imza atan Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin də çıxışlarında vurğuladığı kimi, həm də daxildə istehsal olunan məhsullar hesabına formalaşır.

Bu gün Azərbaycan büdcəsindən hərbi xərclər üçün ayrılan vəsait 3 milyard dollardan artıq - Ermənistanın dövlət büdcəsindən iki dəfə çoxdur. Günümüzdə hərbiçilərin məişət problemləri də həllini tapır. Yeni hərbi hissələr, bazalar tikilir. Azərbaycan beynəlxalq təcrübəni mənimsəyir, Türkiyə ilə hərbi əməkdaşlıq edir, birgə təlimlər, uçuşlar həyata keçirir. Orduda struktur islahatlarından sonra modernizasiya işi həyata keçirilir, təlim və təhsil diqqət yitirilir. Bu gün Azərbaycan ordusu dünyanın ən qüdrətli ordularından biridir.

Bu yaxınlarda düşmən qüvvələrinin atəşkəsi pozması nəticəsində cəbhə xəttində baş verən hadisələr də ordumuzun döyüş qabiliyyətini bir daha sübut edir. 2016-cı il aprelin 1-dən 5-dək davam edən döyüşlər zamanı Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin birləşmələri Goranboy rayonuna və Naftalan şəhərinə təhlükə yarada biləcək Talış kəndi ətrafındakı yüksəklikləri, eləcə də Seysulan məntəqəsini azad edib, Füzuli rayonu istiqamətində yerləşən "Lələ təpə" adlandırılan yüksəkliyə nəzarəti ələ keçirdi. Bununla da, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Ağdərə-Madagiz istiqamətində yolların nəzarətdə saxlanılmasını təmin etdi. Şübhəsiz ki, bu uğurlu əməliyyatlar ordumuzun qüdrətini sübut edir və biz inanırıq ki, tezliklə, bütün Qarabağ ərazisində - Laçında, Şuşada, strateji əhəmiyyəti olan bütün yüksəkliklərdə Azərbaycan bayrağı dalğalanacaq. Həmin günün çox yaxında olduğuna inanırıq. Bu inama əsas verən qüdrətli ordumuzdur!

Hazırladı: RƏBİQƏ

26 İyun Azərbaycan Silahlı Qüvvələri Günüdür

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili genealoji baxımdan qohum dillər olub, türk xalqları ailəsinin Oğuz qrupuna daxildir. Bu dillərin etnik qohumluğu, qədim ümumtürk dilinin varisləri olması, qrammatik quruluş və əsas lüğət fondlarının müştərəkliyi bəzən belə yanlış təsəvvür yaradır ki, bu iki dil tamamilə eynidir və hər bir azərbaycanlı müasir türkcəni öyrənməyə ehtiyac duymadan bu dildə sərbəst danışa, türkcədən dilimizə və əksinə adekvat şifahi və yazılı tərcümə edə bilər. Bu düşüncə Azərbaycan dilinə münasibətdə Türkiyə türklərinə də hakimdir. Halbuki Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dilinin müasir sinxron vəziyyətinin müqayisəli təhlili göstərir ki, həmin dillər arasında fərqlər var. Bu lüğət həmin fərqlərdən bir qisminin – yalançı ekvivalentlərin izahı üçün nəzərdə tutulub.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru, professor

(Əvvəli ötən sayımızda)

A

Anamal – kapital, sərmayə; Anamal sahibi parayı nereye yatacağını bilior.

Anekdot – əhvalat, hadisə, hekayə; O, şimdiki kulaktan kulağa aktarılan anekdotları, nefis və veziz esprilərlə anılagılıyor. Azərbaycan dilindəki anekdot türkcədə fikra, nükte.

Anlaşma – müqavilə, saziş; Türkiyə və Azərbaycan arasında anlaşma yapıldı.

Anlayış – təsəvvür, anlayış, başa düşmə; Dilimizdəki məfhum kəlməsinin qarşılığı deyil. Çağın tiyatro anlayışını yansıtan yazılar yayımlıyordu. Azərbaycan dilindəki anlayış türkcədə kavram.

Anlık – 1.intellekt, müdrik; 2.fəhm; 3.qavrayış, mühakimə; Duyu və iradədən fərqli bir anlayış, anlama gücü vardı.

Anonim – şifahi xalq ədəbiyyatının bir qolu, müəllifi naməlum ədəbi janr nümunələri; Mani, masal və ninnilər anonim yazın türleridir. Anonim şirket – səhmdar cəmiyyət.

Aparmaq – 1.çırpışdırmaq, oğurlamaq; 2.köçürmə, plagiat; Müdür, parayı çox ustalıklı aparmıştı. Azərbaycan dilindəki aparmaq türkcədə götürmək.

Araba – avtomobil, avtomaşın; Sokakta birkaç araba zincirleme kaza yapmıştı. Dilimizdəki kəl (öküz) arabası türkcədə kağrı. Kağrıyı araba ilə, kamyonet ilə dəyiştiriyor.

Aracı – vasitəçi, makler; Doğrudan mal almak varken aracıya gerek yok.

Arak – 1.tər, rütubət; 2.oğurluq, əkişdirmə; Bu film bile bir şeylerden araktır, sizin deyiminizle.

Araklamak – oğurlamaq, əkişdirmək, çırpışdırmaq; Kaç mektup "Örnek Aşk Mektupları" kitabından ya da cep fotoromanından araklanmış.

Saraydan çalmaq – 1.çalmaq, əkişdirmək, çırpışdırmaq; Kaç mektup "Örnek Aşk Mektupları" kitabından ya da cep fotoromanından araklanmış.

Aralık – dekabr ayı; Aralık ayı genellikle soğuk olur ve kar yağar.

Aran – tütün düzmək, qurutmaq üçün üstü qapalı rəf; Köylülər tütün için aran yapmışlardı.

Arapsaçı – qarışıqlıq, dolaşıqlıq; Bu iş arapsaçına döndü.

Arayış – axtarış (aramak felindən); Azərbaycan dilindəki arayış türkcədə belge, rapor.

Artist – 1. oyunbaz, hoqqabaz; 2. yaraşılıq; Üslub fərqi nə diqqət etməli. Bu söz dilimizdəki "artistlik etmək" mənasında işlədilir. Adam çok yakışıklı, vallahi artist gibi. Azərbaycan dilindəki artist türkcədə tiyatro (sinema) sanatçısı, oyuncu.

Asker – 1. hərbi; 2. əsgər, əsgərlik; Dışarısı kolları kırmızı kurdelaşi askerlerle doluydu. Komşunun Hasan askerden döndü. Askeri uçak – hərbi təyyarə; Askeri kuvvetler – silahlı qüvvələr. Azərbaycan dilindəki əsgər türkcədə er, erat.

Askı – 1. paltarasan; 2. cəftə; 3. çəngəl; 4. çay sinisi; Askıya almak – (məsələni) həll etmədən saxlamaq, havadan asılı qalmaq. Parlamento bu sefer yasa tasarisını gündemden çıkararak askıya aldı.

Asma – 1. üzüm, üzüm salxımı; 2. tənək, meynə; 3. sarmaşığı; 4. qora; Ben gideli asmalar üzüm olmuş.

Asmaq – tənəllik etmək, avartalanmaq; Derslerini asmamaya gayret ediyordu.

Aş – yemək, qida; Aşevi – 1. xeyrat verilən yer; 2. qəlyanaltı (dükanı). Aş ermek (aşermek) – yerikləmək (hamilələrdə); Bu memlekette herkesin işi ve aş olmalı ki, insanca yaşayabilsinler.

Aşağı – alçaq, əclaf, bayağı; Son derece aşağı bir adamdı ve sevimsizdi.

Aşağılamak – alçaltmaq, təhqir etmək, hörmətdən salmaq; Ev içinde gördüğü kral muamelesi ile ev dışında yaşadığı red-dedilme, alay edilme ve aşağılanma korkusu arasında bir yerlerde kilitlenmişti se-nebesene.

Aşağılık – alçaq, alçaqlıq, əclaf; Aşağılık duygusu – naqışlıq (nata-mamlıq) kompleksi. Bazen en aşağılık bir romanı tabii olarak okur.

Aşılmaq – 1.peyvənd etmək (vurmaq); 2.calaq etmək; Vücutta başışıklıq yapması için çocukları virüse karşı aşıladılar.

Aşırı – 1. hədsiz, həddən artıq, ifrat; 2. ekstremist, ifrata varan; İçkiye aşırı derecede düşküdü. Bu yumuşamayı istemiyor aşırılar.

Aşırıcı – ekstremist; Bu eylemi ile beklenenin üstünde bir aşırı-cılık sergilemişti.

Aşırım – oğurluq, əkişdirmə (arqo); Azərbaycan dilindəki aşırım türkcədə dağ keçidi (beli).

Aşırmaq – 1. çırpışdırmaq, oğurlamaq; 2. plagiat; Saray kaptiplerinden kağıt aşırılmıştı. Azərbaycan dilindəki aşırmaq, türkcədə devirmək, düşürmək.

Aşk – eşq, məhəbbət, sevdə; Azərbaycan dilindən üslub fərqi var və əsasən məhəbbət mənasında işlədilir. Digər mətn və situasiyalarda dilimizdəki sevgi sözündən istifadə olunur. Aşk olsun! – Deyəcəm sözüm yoxdur! Ayıb olsun! Aşk yapmak – sevişmək. Hangi erkek aşk yapmadan evlendiği kızdan tam bir bekâret beklemez?

Aşure – hədik (buğda, noxud və quru meyvələrdən hazırlan desert); Şimdiye kadar bu kadar lezetli aşure yememişti.

Ata – 1. əcdad, sülalə, şəcərə; 2. Atatürk. Daha babanın bile izini süremiyorsan, nasıl atalarına bağlı hissedeceksin ki kendini? Kitap niye yazılmış, şimdiki nesiller atalarının hatalarından ders alsın diye. Azərbaycan dilindəki ata, türkcədə baba.

Atak – 1.cəsəratli, ürəkli; 2.ədəbsiz, qaba, kobud; Arif her zaman olduğu gibi atak davranmış, meseleyi çözmüştü.

Atama – təyinat, təyinetmə (vəzifəyə); İdare mahkemesi onun hakkındaki atama kararını durdurdu.

Atardamar – arteriya, arterial damar; Kalb ameliyatı zamanı atardamarlarından birine by-pass yapılmıştı.

Ateş – od, alov, ocaq; Ateş bacayı sardı – İş işdən keçdi (artıq gecdir). Yemeği ateşten indirdim. Ev, duman ve ateşler içinde kalmıştı.

Ateşçi – ocaqçı, külxançı; Ateşçi, ocağa bir kepçe kömtür atıp oturdu.

Ateşlemek – yandırmək, od vurmaq; Sobayı ateşlemek – sobanı yandırmək. Barut fıçısının fitilini ateşledi.

Atıl – 1. inersiya, ətalət; 2. tən-bəl, süst, fəaliyyətsiz; 3. lüzumsuz, faydasız; Son derece atil biriydi.

Atlama – tullanma; Atlama taha-tası – trampolin; Sırıkla atlama – şüvüllə tullanma. Atletizmde en uzağa atlama veya en yüksekə aşma da birer spor dallarıdır.

Atlama – ötüşürmə, sovuşdurma; Tehlikeyi atlama – təhlükəni sovuşdurma. Bu badireyi de atlat-tılar.

Atlet – mayka, can köynəyi; Kendisine atlet, fanila, eşofman ve spor ayakkabısı aldı.

Avadanlık – alət, alət dəsti; Yazlıktaki banyoyu tamir için avadanlık çantasını yanına aldı. Azərbaycan dilindəki avadanlık, türkcədə ekipman, takım.

Avcı – atıcı, nişançı; Avcı uçağı – qırıq təyyarə. Orduya yeni jet avcı uçakları alındı.

Avrat – 1. arvad (şifahi nitqdə işlədilir və qaba kəlmə hesab edilir). 2. arvadxasiyyət kişi; Azərbaycan dilindəki arvad, türkcədə karı, eş.

Ayaklanma – üsyan, qiyam, bunt, iğtiş; Güneydoğudaki ayaklanmayı bastırmak için jandarma kuvvetleri bölgeye sevk edildi.

Ayaklanmak – 1. üsyan qaldırmaq, qiyam etmək; 2. körpənin yeriməyə başlaması; Anadoludaki ayaklanmayı bastırmakla görevlendirilen Mustafa Kemal, 19 Mayıs'ta Samsun'a çıktı.

Ayaktakımı – qara camaat, avam camaat, lümpen; Asilzadeler yoka çıkarken ayaktakımı insanlar çoğalıyor.

Ayakteri – ayaqçı pulu, kuryer pulu (poçt göndərişini çatdırmanın zəhmət haqqı); Aşağıda bekleyen doktora ayakteri verip savmak lazımdı.

Ayçiçeği – günəbaxan; Ayçiçeği tarlaları, bu yıl ürünün bol olacağına işaret ediyor.

Aydın – ziyalı, münəvvər; Bu işin üstesinden yalnız aydınlardan gelebilir.

Aydınlanma – 1.işıqlanma; 2.maarifçilik; Aydınlanma devri – Maarifçilik dövrü.

Aydınlatmaq – 1. izahat vermək, aydınlıq gətirmək; 2. işıqlandırmaq; 3. maarifləndirmək; 19.yüzyıl yazarlarının asil görevi halkı aydınlatmaktır.

Ayırım – ayırma, fərqləndirmə; İrk ayırımı – irqi ayrışdırma, diskriminasiya. Bu arada silinen ayırımlar ve ayrımcıklar, bulanıklığı iyiden iyiye artırıyor.

Aynacı – hiyləgər; Herif, işine hile karıştıran aynacının tekiydi.

Ayıbalığı – suiti (fok); Antarktikada yaşayan vedel türü ayıbalıkları -56 c'ye varan soğuklara dayanabilir,

Ayırma – apostrof; Türkcədə özel adlarla çekim ekleri arasında ayırma işareti konur.

Ayırbasım – ottisk; Dergide basılan makaleden bir ayırbasım istedi.

Ayırca – (vurğu birinci heca üzərindədir) bundan başqa, xüsusən, xüsusilə; Seni tanırım, ayırca saygım var ve severim.

Ayrıcalık – üstünlük, imtiyaz, güzəşt; Eğer öyleyse bu herkese nasip olmayan büyük bir ayrıcalık.

Ayrılıqçı – separatist, ayrılma tətərdarı. Türkiyede ayrılıqçı hareketler, kardeşlik ve bölünmez bütünlük anlayışını zedelemektedir.

Ayrımcılık – fərq, differensiasiya, diskriminasiya; Dinsel ve etnik ayrımcılık oranları ürktücü.

Ayrıntı – təfərrüat, xırdalıklar; İstersen meseleyi ayrıntılara girmeden konuşalım.

Azap – 1.Anadoluda əkin-biçində işlədilan nökr, əkinçi, cütçü; 2.əsgər; Ertesi sabah bahçede gezinirken Mehmet, emektar azaplarından birini gördü. Biraz da peltek azap eriyile tanıştı Cihan.

Azar I – məzəmmət, tənbeh, dan-laq; Hafta boyunca onu her gün aynı saatte aramadığı için azar işitmişti.

Azar II – az-az; Çorbalar içilip, zeytinyağlılar azar azar yendikten sonra Gülsüm Nine mutfağa döndü.

Azarlamak – danlamaq, məzəmmət etmək; Yatağında kalıp romanlarını okumalıydın, - diye azarladı onu. Azərbaycan dilindəki azarlamak, türkcədə rahatsızlanmaq, hastalanmaq.

Aziz – 1. müqəddəs; 2. din xadimi; Aziz, Meryem Ana portresi önünde durdu. Azərbaycan dilindəki əziz, türkcədə sayın, saygıdeğer (Türkiyədə yaşlı nəsil aziz kəlməsinin dilimizdəki məna da işlədir).

Azizlik – 1. müqəddəslik; 2. istehza, məsarə, kobud zarafat; Birisinin, bir şeyin azizliyinə uğramak – bir adamın, yaxud hadisənin güdazına getmək, birisinin oyununa gəlmək. Bunu evvela bir oyun, bu delişmen kızların bir azizliyi sandılar.

Azma – hibrid, mələz, qatışığı; İki ayrı ırkın qarışmasından doğan, kırma, metis veya meleze azma demektedir.

Davami gələn sayımızda

Yalançı ekvivalentlər lüğəti

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının aparıcı nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətləri olmuş Əhməd Ağaoğlu (1869-1939) ilə türkçülük hərəkatında, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımlayan bir sıra şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin əsasən ad çəkəndən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər həmin şəxslərin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Burada yenə "Tanış üzlər" kitabıma dönəcəyəm, amma bəzi söz və ifadələri dəyişdirmək şərti ilə. Həmin kəlmələrə bu kitabda lüzum yoxdur. İndi qarşınızda duran atamın dostudur.

"Boyunu azacıq da olsa böyütmək üçün ayaqqabılarının içinə qat-qat kağız qoyub, başını, incə və sivri çənəsini yuxarı qaldıracaq şəkildə tutub sinəsini bacardığı qədər qabağa verərək və qabardaraq yeriyən bu adamın üzünə heç vəchlə qocalmırdı. Hələ iyirmi yaşında şair kimi mətbuat dünyasına ayaq basdığı gün necə idisə, iyirmi beş yaşında universitet kürsüsünü nərdivanlarını dırmaşarkən necə idisə, otuz beş il sonra təkpartiyalı sistemə son qoyan yeni partiyanın qurucuları sırasında yer alarkən də, demək olar ki, eyni idi, dəyişməmişdi. Kiçik, uzunsov bəyaz üzündə parıldayan açıq-yaşıl gözləri, sivri çənəsi, ucları aşağı enmiş qaşları ilə susqun vəziyyətdə dayananda heç bir mənə ifadə etməyən bu simanın sahibi danışmağa başlar-başlamaz heyranəmiz, həm də yetərinə saxta bir səmimiyyət rüzgarı ortalığı sanırdı. Mövzu nə olursa-olsun, elm, siyasət və zarafatlar hər zaman bu rüzgarın, havanın içində öz yerini tuturdu. Görünüşü ruhunu sarmaşığı kimi sarmış qürur və məğrurluqların bir-birinə qarışmasından doğurdu. Qürurlu idi, çünki anasının şəcərəsi, nəsil ağacı böyük bir Osmanlı vəzirinə gedib çıxırdı. Bu şəcərə, bəzilərinin uydurma kimi qələmə vermələrinə baxmayaraq, yəqin ki, bəlli gerçəyə dayanırdı. Həqiqi bir nüfuzla evinə, ərinə, oğluna hər zaman hakim olan ananın üzünü o vəzirin tarix kitablarının səhifələrinə köçürən, muzeylərin divarlarından asılan rəsmlərinin üzünü ilk baxışdan xatırladırdı. Sonra tarix elminin bir istiqamətində tanınması ölkə hüdudlarını aşmış, dünyanın bir sıra universitetlərinin fəxri doktoru olmuş, kitabları Şərqdə və Qərbdə məşhurluq qazanan alimlər sırasına girmişdi.

Öyünməsinə də əsas vardı. Çox gənc çağında, özündən on-on beş yaş böyük siyasət, fikir, elm adamlarının cərgəsinə qanışmışdı. Hər dövrün iqtidar sahibləri bu "xariqə çocuğu" heyranlıqla qanadlarının altına almışdılar, süfrələrində oturtmuş, məclislərində iştirakına imkan yaratmışdılar. Amma bununla belə, heç vaxt özünə vurğun adam kimi görünmək istəmirdi. Bu niyyətini, üstünə bir qədər də hər kəsə yaxınlıq, məhrəmlik hissi əlavə etməklə aradan qaldırmağa çalışarkən, əslində həyatda olduğundan daha səmimi insan halını alırdı.

Atamın dostları

İttihad və Tərəqqi illərinin ən gənc fikir adamı idi. Dövrün Tələt Paşadan tutmuş Doktor Nazimə qədər böyük siyasi simaları ona məmləkətin hörmətəlayiq insanlarından biri kimi qucaq açırdılar. Dövrün mürsüdü Göyalyın ağuşundan enmədi. Taleyi imperatorluğun bu son idarəçilərinə o qədər bağlı görünürdü ki, Birinci Dünya müharibəsinin bir çox fəlakət surlumları ilə birlikdə onun da tutulmasını, həbsə atılmasını, Malta-ya sürgün edilməsini gözləyirdilər. Bunu gözləyənlər Bəkir ağa bölüyündə ikihəftəlik müsafir saxlanandan sonra sərbəst buraxılmasının səbəblərini axtarmağa macal tapmamış dünyanın sevgili ağabəyləri adlandırdığı ittihadçılar haqqında orada-burada söylədiyi sərt sözləri eşitdilər. Bir az sonra da universitetdə saxlandığını, Rza Tevfiq, Cənab Şəhabəddin¹ kimi ittihadçıların düşməni sayılan professorlarla canbır qəlb olduğunu görüb hey-rətlə içlərini çəkdi.

Mütərikə illərində İstanbulun mavi göylərini örtən matəm buludlarına soyuqqanlıqla baxdı. Dilini, ifadə tərzini dərhal o günlərin siyasi ifadə üslubuna uyğunlaşdırdı. O da sevmədiklərindən "xiyarlar, bal-qabaqlar, alağ otları, eşşək qanqalları" - deyərək bəhs edirdi. Yazılarda ən ağır küfrləri, ən açıq-saçıq eyhamları çoxlarının daha məqbul saydıqları İstanbul arqosu ilə kəkələmədən birbaşa yazırdı. Bu şəkildə danışmağa və yazmağa o qədər ustalıqla yiyələnmişdi ki, artıq hər kəs onun bir daha tutduğu yoldan çəkinməyəcəyi qənaətində idi. O illərdəki özünüifadə tərzini, yəqin ki, Türkiyənin ilk dil ekzistensialistlərindən biri sayıla bilər.

O qaranlıq dövrdə insanların yaddaşında buraxdığı xatirələr arasında unudulması çox çətin olanlar da var.

İstanbul Darülfünununun tələbələri Milli Mücadilənin əleyhinə çıxan professorlara etirazlarını bildirmək üçün hamılıqla ayağa qalxdıqları zaman qarşılarında yarı hədə və təhdid, yarı öyüd və nəsihətlə dayananlardan biri də bu uşağızlı adam olmuşdu...

Anadolu zəfər qazandı. Yeni dövlətin qurucuları məmləkətin bütün dəyərlərindən faydalanmağı göz önünə alıb bir çoxlarının qüsurlarını görməzliyə vurmaq yolunu tutdular. Bu dəfə də o, hamıdan əvvəl Ankaranın şapkalı, uzunboğaz çəkməli idarəçilərinin yanında idi. Həm də özünün yaşı hələ otuzdan az olan bir nazirin müşaviri sifətində!

Fəqət, Ankaranın nə havası, nə də insanları İstanbula uyğundur. Orada üfqlər şimşəkdir. Üzlər, baxışlar, səslər də zaman-zaman insanı vahiməyə salacaq dərəcədə sərt və hişkəlidir. Damarlarında axan qandan vəzir babasının "İndi diqqətli ol, çəkil bir kənardə gözlə!" pıçılığını eşidir. Yaxınlaşan inqilabların (Atatürkün həyata keçirdiyi mədəni inqilablar nəzərdə tutulur - V.Q.) fırtınası başlamadan İstanbulun min bir rəngə çalan sakit, səssiz dəniz sahillərində, kitabları, açıq-saçıq danışmaqdan xoşlanan dostları, hərəsini bir yəndən sevdiyi qız, oğlan tələbələri arasında daha bir müddət qalıb gözləməyi qərara alır. Qaçmaq üçün axtardığı fürsətlər də üzə çıxmaqda ləngimdir. Mərmərəyə baxan qalaça kimi evində, zəngin kitabxanasının bühşedici sərinliyində günlərini keçirir.

İndi sıra elmi mövzularda, ən çox da dil və tarix sahəsində gözlənən inqilablara gəlmişdi. Hərbiçilərin, şapkalı və çəkməli mülki adamların elmin hüdudlarını çox asanlıqla aşma bilmələrinə əvvəlcə təəccübləndi.

Ardınca bir zamanlar Ənvər Paşanın da nisbətən kiçik miqyaslarda indi həyata keçirilən işlərə həvəs göstərdiyini, lakin bəzi professor və ədəbiyyatçıların "Hər iş öz ustasından qorxar"- tezisini ortaya atmaları nəticəsində həvəsdən düşüb çalışmalarından vaz keçdiyini xatırladı. Bu örnəkdən aldığı cəsarətlə gündəlikdə dayanan mədəni inqilabları qulaqdan qulağa gəzən pıçılıqlarla tənqid etməyə başladı. Bununla da kifayətlənməyib, özünə ürəkdən inanan bəzi gənc asissentlərini qabağa vermək yolu ilə bir növ partizan müharibəsinə girişdi.

Fəqət Mustafa Kamal, Ənvər Paşa deyildi. Fikrində tutduqlarını gerçəyə çevirmək üçün hər zaman bacarıqla tətbiq etdiyi üsulları vardı.

Atatürklə İnönünün araları dənəyən zaman damarlarındakı qan yənə onu duyduq salmaqda gecikmədi. Bu qan birincinin qüdrətindən, ikincinin inadından qorxmağın zəruriliyi barədə xəbərdarlıq edirdi. Atatürkün ölümü ərfəsində Xalq evləri dərgisində² tamamilə bir küncə çəkilmiş, az qala yerli-dibli unudulmuş adam görkəmi ala bilməmişdi. Həqiqətdə isə "Dövr-İsməti" hərətlə gözlədiyini İnönüyə çoxdan çatdırmışdı. Amma "Milli şefdən" xoş münasibət görməmişdi. İsmət Paşanın insanlara inanma ölçüləri özünə görə idi. Ətrafının birinci halqasına alacağı adamları Çakırçalı³ üsulu ilə seçir, təhlükəli günlərin imtahanlarından keçməyənləri yaxınına buraxmaq istəmirdi. Dövlətin başına qeyd-şərtsiz böyük bir qüdrətlə keçirdiyi gündən az sonra başlayan İkinci Dünya müharibəsi daxili siyasətdə yertutma yarışının sürətini nəzərəcərpacaq dərəcədə azaltmışdı. O halda Birinci Dünya müharibəsindən ikincisinə qədər özünün dəyişməz uşaq üzünü gəlməyi bacarmış professor-siyasətçiyə Məclisdə bilyard masası, açıq zarafatlar, hekayələr, qulaqdan qulağa dedi-qodular arasında, bir küncdə öz saatını gözləməkdən başqa görüləcək bir iş qalmamışdı.

Savaştan avropalı diktatorları əzməsi ehtimalı qüvvətləndiyi zaman onun da həsrətində olduğu an gəlib çatdı. Türkiyə zəfəri paylaşan iki rejimdən biri ilə dil tapmaq, birinin yanında dayanmaq məcburiyyətində idi. Ya sağ demokratiyaya, ya da solcu dünyaya qatılacaqdı. Tarixin göstərdiyi yol sağ tərəfdə idi. Təkpartiyalı iqtidar yerini çoxpartiyalı sistemə verəcəkdə. Bəlkə, Xalq Partiyası da iqtidarı yeni qurulan digər siyasi təşkilat və insanlarla paylaşmalı olacaqdı.

Biri Atatürkün son baş naziri, o biri Milli Mücadilədən bu yana millət vəkili, İstiqlal Məhkəməsinin üzvü, Xalq Partiyası qrup başçısının müavini, vali kimi hafizələrdə çəşidli xatirələr buraxmış bir isim, üçüncüsü, on beş ildən bəri Məclisdə olan, fəqət hökumətdən, partiya-sından məsul təyinat ala bilməyən şəxs, qədim bir ailədən gələn, hələ çox gənc sayıla biləcək yaşda olan və o qədər də çox tanınmayan idealist Anadolu çocuğu⁴ ilə birlikdə Demokrat Partiyasının qurucuları sırasında yer almağa tərəddüd etmədi.

¹ Cənab Şəhabəddin (1870-1934) - türk hakimi, yazıçı və ictimai xadim. "Sərvəti-fünun" məcmuəsi ətrafında toplaşan "yeni ədəbiyyatın" parlaq nümayəndələrindən biri.

² Türk Ocaqları bağlandıqdan sonra onun yerində yaradılmış Xalq evlərinin mətbu orqanı olan və 1933-1950-ci illər arasında nəşr edilən "Ulus" dərgisi nəzərdə tutulur.

³ Çakırçalı Mehmet (1872-1911) - Egey bölgəsinin tanınmış əfələrinə (qaçaq) biri. Qəddarlıq və amansızlığı ilə ad çıxarmışdı. 1080 nəfəri öldürdüyü rəvayət edilir.

⁴ Söhbət Demokrat Partiyasının qurucuları sırasında yer alan Calal Bayar, Adnan Menderes, Rəfiq Koralıtan və bu xatirə-çerçin qəhrəmanından gedir.

Davamı gələn sayımızda

Tərcümə edən:
Vilayət QULİYEV, professor

II YAZI

Fantastlar şüurun səhrasında azıb qalan nabeləd yolçulara bənzəyir. Zaman və məkan sərhədlərini aşmaq, paralel aləmlərdə addımlamaq, alternativ dünyalardan bəzi ismarıqları çatdırmaq onların əsas missiyası olub. Antik dünyanın kor şairi Homerin "İliada" və "Odiseya"sından tutmuş, Dantenin "İlahi komediyası"na, Rablenin "Qarqantua və Pantaqrel" əsərlərinə qədər bir çox bədii mətnlərdə fantastikanın elementləri olub. Əksər dünya xalqlarına məxsus nağıllarının əsasını fantastik elementlər təşkil edib. Lakin bu yazının qəhrəmanları, şərti olaraq "şüur səhrasının yolçuları" adlandırılan fantastlar elmi fantastika janrını inkişaf etdirməklə yanaşı, bəşəriyyətin əsas dayaq nöqtəsi olan elm üçün də nəşə etməyə çalışıblar. Tomas Edison, Maykl Faradey, Albert Eynşteyn başda olmaqla, dünyanın bir çox alimləri, ixtiraçıları onları bu işə sövq edən əsas təkanın məhz elmi-fantastik əsərlər olduğunu qeyd ediblər. Təbii ki, onların əksəriyyəti Jül Vern, Hüqo Hensberq və Herbert Uellsdən təsirlənmişdilər. Lakin sonradan Ayzek Azimov, Robert Haynlayn, Rey Bredberi, Artur Klark, Aleksey Tolstoy, Aleksandr Belyayev və s. kimi müəlliflər elmi fantastikanı XX əsrin elmi üçün əsas motivasiya mənbəyinə çevirib bildilər. 1926-cı ildə Hensberq tərəfindən ədəbiyyata gətirilən "elmi fantastika" termini bədii təxəyyüllə, praqmatik düşüncə arasındakı sərhəddə özünə məskən saldı. "Şüur yolçuları"nın zamanı qabaqlama, məkanı aşma cəhdləri mətnlərdə yeni təxəyyül oyunlarının, elmi proqnozların meydana çıxmasına səbəb oldu. Təqdim edəcəyimiz yazıda bu janra aid olan əsərləri nəzəri yöndən təhlil edib, bədii cəhətdən qiymətləndirməyəcəyik, yalnız və yalnız, elmi-fantastik ədəbiyyatın, "şüur səhrasındakı yolçuların" elmə verdiyi töhfələrdən danışacağıq:

Ayzek Azimov

Uzun müddət ABŞ-in ən nüfuzlu universitetlərində dərs deyən Ayzek Azimov biokimya professoru olmaqla yanaşı, bütün ömrünü elmin kütləviləşməsinə sərf edib. Bu istiqamətdə "Elm və elmi ixtiralar tarixi", "Kimyanın qısa tarixi", "Robot", "Sözlərin tarixi" kimi əsərlər yazırdı. Amma yazıçını dünyada elmi fantastika janrında yazdığı əsərlər tanıtdı. O, "Təməlcilər", "Kosmik axınlar", "Marslıların yolu", "Ölü planet", "Zamandan qaçış", "Qızıl qalaktika" kimi elmi-fantastik romanlarında bəşəriyyətin gələcəyi ilə bağlı maraqlı elmi proqnozları insanlara təqdim etdi. Azimovun ilk dəfə əsərlərində istifadə etdiyi terminlər sonradan bütün dünyada elmində işlək funksiya qazandı. Məsələn, "robotexnika", "psixotariq" və s. terminlər ilk dəfə onun əsərlərindən çıxaraq universitetlərə, elmi laboratoriyalara ayaq açdı. Sovet dövründə araşdırmaçıların onun yalnız elmi-kütləvi və elmi-fantastik əsərlərini geniş tədqiq edirdilər. Onun həyatına aid olan bəzi məsələlər dəqiqləşdirilmədi. Yazıçının elmə verdiyi töhfələrlə yanaşı, həmçinin onun həyatına aid olan maraqlı bir faktı da qeyd etməliyik. Bu, onun Azərbaycan əsilli yazıçı olma ehtimalıdır.

XX əsrin əvvəllərində Bakıda və Azərbaycanda yaşayan yəhudi ailələrinin bəziləri ölkəni tərk edərək, Rusiya və Avropa ölkələrinə üz tutdular. Ayzekşünasların ötən əsrin 1980-ci illərdəki bəzi yazılarında yazıçının ata-anasının Azərbaycandan olduğu göstərilirdi. O zaman araşdırmaçı qrupunun, demək olar ki, hamısı bu faktla razılaşdı.

A.Azimov 1956-cı ildə yazdığı məqalədə 2014-cü ili proqnozlaşdırdı. Həmin proqnozlardan əksəriyyəti bu gün öz təsdiqini tapdı. Onlardan bir neçəsini təqdim edək:

- "Bəşəriyyət dəhşətli dərəcədə hərəkətsizlikdən, xəstəliklərdən əziyyət çəkəcək. Bu, ciddi əqli, emosional və sosial fəsadlara səbəb olacaq. Psixiatriya 2014-cü ildə ən mühüm tibbi peşələrdən biri olacaq;
- Avtomatik olaraq qida hazırlayan, suyu qızdırıran və onu qəhvəyə çevirən, çörəyi qızardan və s. bu kimi işləri həyata keçirən mətbəx avadanlıqları ixtira ediləcək;
- Kommunikasiya təsvir və səs ilə həyata keçiriləcək. Siz danışdığınız insanı nəinki eşidə, hətta görə biləcəksiniz. Ekranıdan nəinki danışdığınız insanı görmək, həmçinin səhədlərin, şəkillərin öyrənilməsi və kitablardan hissələr oxumaq üçün istifadə etmək olacaq;
- Avadanlıqların elektrik telləri mövcud olmayacaq. Bunun əvəzində texnikalar uzun müddətli batareyalar ilə elektrik cərəyanı toplayacaq.

○ Alimlər kosmosda nəhəng cihazlar vasitəsilə günəş enerjisi toplayan elektrostansiyalar yaradacaq;

○ Ay ilə əlaqə bir qədər çətinləşəcək və əldə edilən məlumat 2,5 saniyə gecikəcək. Marsla da oxşar danışıqlar 3,5 dəqiqə gecikmə ilə həyata keçiriləcək;

○ 2014-cü ilin yarmarkasında təsvirləri təbii ölçüləri ilə əks etdirən 3D televizorlar nümayiş etdiriləcək".

Ayzek Azimovun ayrı-ayrı əsərlərində vurğulanan elmi proqnozların bugünədək yalnız 50 faizi reallaşmışdır. Alimlər yazıçının təxəyyülünün məhsulu olan ideyaların yaxın gələcəkdə mütləq öz təsdiqini tapacağına inanırlar. Məsələn, yazıçı bir romanında Marsa pilotsuz kosmik gəmilərin göndəriləcəyini, 2014-cü ildə ora astronomlardan ibarət ekspedisiya hazırlanmasını yazıb. Doğrudan da NASA belə bir ekspedisiya göndərməyi planlaşdırır, amma bu, 2030-cu ildən tez olmayacaq.

Azimovun süni qidanın meydana gələcəyi haqqındakı qeydi isə artıq reallaşmışdır - alimlər 2013-cü ildə süni ətdən ilk hamburger hazırlayıblar.

Elmi-fantastik ədəbiyyat və yaxud bəşəri kəşflərin bədii açarı

Maraqlı bir faktı qeyd edək: Ayzek Azimovun oxucusu olan mərhum professor Zeydulla Ağayev ABŞ-da onunla görüşəndən sonra yazıçıya valideynlərinin Azərbaycandan olması ilə bağlı sual verir. Lakin o, bunu inkar edir.

Aleksey Tolstoy və Aleksandr Belyayev

Elmi-fantastik əsərləri ilə bəşəri kəşflərin bədii açarını verən iki rus yazıçısı – Aleksandr Belyayev və Aleksey Tolstoy haqqında da qısaca danışaq. A.Tolstoy elmi fantastika janrında çox yazmasa da, cəmi bir əsərində - "Mühəndis Qarinin hiperboloidi" romanındakı elmi proqnozları onun bu sahəyə yaxşı bələd olmasına bir sübutdur.

Lazer şüaları haqqında ilk məlumatı yazıçının adıçəkilən romanında rast gəlinib. Məhvedici yaşıl işıqın köməyi ilə dünyanı fəth etmək istəyən Qarinin kəşfi bu gün tibb aləmində müvəffəqiyyətlə tətbiq edilir və əksər ciddi xəstəliklərin müalicəsində mühüm rol oynayır. Qeyd edək ki, lazer işığının imkanları əvvəlcə heyvanlar üzərində sınaqdan çıxarılıb. Aşkar olunub ki, yalnız göy və ya qırmızı işıqın parametrlərini, tezliyini, həcmi, dalğalarının uzunluğunu dəyişməklə müalicə aparmaq mümkündür. Həkimlər sonradan müəyyən etdilər ki, işıqla müalicə soyuqdeymə və yaraların tez sağalmasına effektiv təsir göstərir, immuniteti aktiv surətdə bərpa edir, sinir sistemini tənzimləyir.

35 yaşında sağalmaz tuberkuloz-plevrit xəstəliyinə tutulan və müharibə illərində aclıqdan dünyasını dəyişən Aleksandr Belyayev isə SSRİ-də bu janrın ən güclü nümayəndəsi hesab edilirdi. Yataq xəstəsi olandan sonra həyat yoldaşı "mən ərə getməmişəm ki, ölənəcən xəstə insana baxım", deyərək onu tərk edir. Yazıçı bir müddət yaşlı anası və dayəsi ilə Yaltada yaşayır. Tibb, xarici dillər, tarix, texnika kimi elmləri öyrənir və Jül Vern, Herbert Uells və Konstantin Solkovskinin əsərlərini oxuyur. 1923-cü ildən etibarən isə ciddi ədəbiyyatla məşğul olmağa başlayır. "Sovetin Jül Vern"i adlandırılan Belyayevə üzlaşdığı xəstəlik, əslində böyük yazıçı nüfuzu qazandırdı.

Yazıçı xəstə olandan sonra insan psixikası və beynin funksiyaları, onların həyat, şüur, ruhla əlaqələrini öyrənmək istəyirdi, araşdırırdı. Beyin transplantasiyası, Anabioz və onun geniş tətbiqlərinin fəsadları, gen mühəndisliyi kimi elmi-nəzəri məsələləri bədii mətnə gətirdi. "Professor Douelin başı", "Sifətini itirmiş insan", "Yatmayan insan" və "Hoyti-Toyti" kimi əsərlərdə yuxarıdakı elmi-nəzəri məsələlər obrazların dili ilə oxuculara təqdim olunur.

O, öz əsərlərində gələcəkdə baş verəcək elmi nailiyyətlər haqqında geniş məlumatlar verir. "KES Ulduzu" əsərində müasir kosmik gəmilər haqqında ideyalar var. "Amfibiya adam" romanında isə transplantasiya haqqında təsəvvürlər yer alır. "Əbədi insan" əsərində biokimya və genetika elmlərinin uğurları haqqında danışılıb. "Ariel" romanı daha diqqətəlayiqdir. Çünki orada yerin cazibə qüvvəsinə qalib gələn insan haqqında söhbət gedir.

Elmin NURİ

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yarısan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gər-dişin əli hər yerdən üzüləndə dünya, qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaos bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belə də yazarlarımızın tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, dəyərli ədəbi nümunələrdən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Beləliklə, Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Sultanməcid Qənizadənin (1866-1937) "Sərgüzəşt, yaxud Məşədi Qurbanın dəftərçəsindən bir nəbzə" hekayəsi ilə missiyamızı davam etdiririk.

Çaşt vaxtı idi ki, gəldik çatdıq Aşqabad şəhərinə. Yoldaşlarım mənə dedilər.

- Məşədi əmi, buyur gedək, düşək qohumlarımızın mənzilinə.

Dedim:

- Ağrınızı alım, mənə bağışlayın, atadan mənə vəsiyyətdir ki, özgəyə tüfeyli olmaqdan, qaraca toyuğa cücə olmaq yaxşıdır.

Dedilər:

- Bəs, biz xudahafiz.

Dedim:

- Gözüm üstə gəldiniz.

Olar getdi qohumlarına, mən də haşbaşımı düşürtdüm karvansaraya. Bir az nəfəsimi də dərişdirib, dalandarı çağırıdım, al, balam, bu bir-iki şahı qaraca pulu, bir-iki girvənkə ət al, kabab bişir, özciyəzin də ye, mənə də ver. Dalandar getdi. Mən də ayaq altına bir az su çiləyib tənbelitimi səliqə ilə yığdım bir bucağa, qəlyanı kökləyib, böyrümü verdim yerə.

Bir az keçmədi ki, qoçaqçıqım dalandar kababı hazırladı. Sizdən naxoş, çox səhih kabab idi.

Amma beşcə kəlmə də Aşqabadın istisindən danışım. İsti, nə isti!.. İlan mələyir. Zor verdim buzlu suya, atəşim daha da artdı. Başımı atdım balışa ki, bəlkə gözümə bir az yuxu gedə. Milçək şoğərüb dedi ki, səni diri-bütün yeyərəm. Gördüm ki, kəsəlet mənə lap basdı. Dalandarı çağırıdım ki, a gədə, mənə bir əlac, yoxsa istidən bağrım çatladı.

Dedi;

- A məşədi, istiyə nə əlac? İstəyirsən, zəhmət çək, get, xiyaban başında soyuq hamam var, bir-iki çəllək soyuq su tökdür üstünə, bəlkə, sərinləyəsən.

Dedim:

- A pır olmuş, bunu mənə qa-baqca deyəydin də... Soyuq hamam yay günü nurləmnurdur ki!..

Üzüm ayağınızın altına, Xorasandan çıxan gündən yol uzunlu daşa-torpağa təyəmmüm etməkdən zinhara gəlmişdim. Mənə su lap vacib idi. "Ya Allah" deyib qalxdım ayağa, başmaqlarımı geyib çıxdım xiyabana.

Yay günüdür də... Əllərimi qoymuşam dünbəmin üstünə, özüm üçün yellənə-yellənə gedirəm. Bir də gördüm ki, ay oğlan, bir nəfər güşbərəpapaq, darşalvar hardansa qabağımı kəsdi ki, ay məşədi kişi, belə olmaz a... bel açıq, ağ tuman... bu cürə biədəb gəzmək yaxşı deyil!

Dedim:

- Balam, nə olub, nə qayırmışam?

- Bəs get şalvarını əyninə gey, qurşağını belinə bağla. A kişi, xaricilər var, bizə eyb elərlər.

Dedim:

- Pəh, yaxşı ki, demirsən, get corablarını da ayağına tax, əbanı da çiyinə sal, nə var nə var xaricilər var, yəni, bu da söz oldu?

Aşnam üzümə baxdı, baxdı, düz getdi, elə bil köpəyə səlbə vurdular.

Amma xiyaban nə xiyaban, rövzeyi-rizvan!.. Ağacları əkilib bu başdan o başa dümdüz, elə bil qoşundur, nizam durub.

Bir az getmişdim, bir də gördüm ki, a gədə, bir balkonda bir nəzənin sənəm, gəl mənə gör, dərdimdən öl, stol üstündə qıçın-qıçının üstə aşırıb, əlində yelpik naz-nəzakətlə üzün yeləyir.

Öz-özümə dedim ki, gözəl görmək savabdır.

Başımı yuxarı qalxıb əlim ilə işarə elədim ki, postoy, ağa soldat, postoy. Dedi, çto? Xoroşoy? Dedim, oçim xoroşoy... O ki, qaideyi-tərtibdir qüsl verə bilərsən... Amma heyif ki, niyyət eləməyə macal vermirsən.

Mənim bu sözümə xanım qız, ağrısın aldığım, qəhqəhə çəkib qəşş elədi.

Məxləs, çox xoş keçdi. Amma çi fayda ki, haman güşbərəpapaq haradansa genə özün ortalığa salıb, başladı ovqatımı təlx eləməyə. Yumruğun düyünləyib, soldatı hədələyib:

- Paşol, durak, sabak... Mən bu işi yerdə qoymayacağam.

Hə var, nə var, bəs neçün məşədi kişinin başına çirkab töküüb. Gördüm ki, hərifin başı boşdur, dedim:

- Balam, mənim başıma çirkab töküldü sənə nə, mirkab töküldü sənə nə?! Baş mənim, mən mənim...

Pəh, bunu dediyimi gördüm. Bambılı daha da haldan çıxıb, üstümə xoruzlanmağa başladı:

- Hay sənənin başın yerə girsin. Sənənin başına çirkab da azdır. Mətləb sənənin başın deyil, mətləb odur ki, soldatın birisi bizləri məsxərəyə qoyur.

Dedim:

- Adə, sən uşaqsan, get ağlına dua yazdır! Turalım ki, soldat mənim başıma çirkab tökməyib, lap bir yekə boçka lehmə töküüb, daha durub soldatnan soldatlıq eləmək olmaz ki... Allah göstərməsin, onun dürtməsinə kim davam edə bilər?

Yox, daha da bağırmağa başladı:

- Hay, bizdə qeyrət yoxdur, namus yoxdur, filan peşməkan.

Dedim:

- Hay, bay!.. Mənim bu qırmızıca saqqalıma baxırsan, deyirsən ki, nə var, məşədinin birisidir, bunun əlindən nə gələcək? Daha demirsən ki, mənə Məşədi Qurban deyərək, mənə iynə batırana çuvalduz soxaram! Hansı... həddi var ki, mənə ayağın yandı, geri çək, deyə bilsin. Soxaram qarnına xəncəri dəstəsinəcən, qoy mənə dar ağacına çəksinlər, mənim payıma hansı... qorxar. Bu adam papağı isti-soyuq üçün qoymur, qeyrət üçün qoyur. Bir gün yaranmışıq, bir gün də öləcəyik. Bir qaşlıq qanımdan qorxan, kişi deyil! Sovur-xanlı Yırtımqulu mənim itimə bir daş vurduğu üçün gündüz günortaçağı danq-danq altı gülləni bir-birinin dalısınca alına sıxdım. Doğrudur, üç il yarım "Sentralni" da oturdular, amma aləmə sübut elədim ki, heç kəs mənim itimə daş ata bilməz. Kişi gərəkdir ki, olsun!..

Amma matışka da bir matışka idi!.. Adamın bir öylə xanımı ola, yüz min borcu...

Həmin sərgüzəşt nəql olundu sovruxanlı Məşədi Qurbanın öz dilindən və təsdiq elədi şirvanlı Sofi Şeyda.

Sərgüzəşt, yaxud Məşədi Qurbanın dəftərçəsindən bir nəbzə

Teatr bütün zamanlarda cəmiyyətin mədəni, ictimai, siyasi həyatının ayrılmaz hissəsi olub. Səhnənin inkişaf tarixinin hər bir mərhələsi ayrı-ayrı sənətkarların və bütöv kollektivlərin yaratdığı şedevrlərlə bağlıdır – bu əsərlər indinin özündə də teatrların repertuarından düşmür. Azərbaycan teatrının perspektivləri haqqında danışarkən, şübhəsiz, onun keçdiyi tarixi təcrübəni daha dərinlən öyrənmək, təhlil etmək və qiymətləndirmək lazım gəlir. Tanınmış jurnalist Fazil Bəhmənzadə çoxdandır ki, Azərbaycan teatrının tarixi inkişaf mərhələləri ilə bağlı ən müxtəlif materialları arxivləşdirmək və gələcək nəsillərə ötürmək kimi nəcib, faydalı fəaliyyətlə məşğuldur. Belə materiallardan biri də M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının 1951-ci ildə Özbəkistana qastrol səfəri ilə bağlıdır. Teatrşünas L.Borisovun qələmə aldığı məqalədə Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının səhnələşdirdiyi «Otello» tamaşası, Azərbaycan SSR-in xalq artistləri Ələsgər Ələkbərov, Barat Şəkinskaya, Rza Əfqanlı kimi sənətkarların yaratdığı rollar təhlil edilir. Məqalə 1951-ci ildə keçmiş Özbəkistan KP MK-nın, Ali Sovetinin və Nazirlər Sovetinin orqanı olan «Pravda Vostoka» qəzetində dərc olunub. Qəzetimizin oxucuları üçün maraqlı olacağını nəzərə alaraq, öz peşəkar səviyyəsi ilə seçilən «Otello» məqaləsini diqqətinizə çatdırırıq.

L.BORISOV

Əzizbəyov adına Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının nümayiş etdirdiyi «Otello» tamaşası paytaxt Daşkənddə diqqətlə izləndi və böyük maraq doğurdu.

Böyük ingilis dramaturqu Şekspirin klassik faciə əsərinin qardaş Azərbaycan xalqının teatrlarından özbək teatrlarında səhnəsində tamaşaya qoyulması son dərəcə əhəmiyyətli hadisədir.

Mübaligəsiz olaraq deyə bilərik ki, məhz Sovet İttifaqında, çarizm dövründə əzələn xalqların əsl mədəni inqilab etdiyi ölkədə Şekspir dühası ikinci dəfə dünyaya gəlir.

Dünyanın heç yerində Şekspirin əsərləri, Sovet teatrlarında səhnəsində olduğu kimi, tez-tez səhnələşdirilmir. Milyonlarla insan bu tamaşaları xüsusi maraq və həyəcanla izləyir. Dünyanın heç yerində Şekspirin yaradıcılığı Sovet sənətində olduğu qədər dərinlən, əhatəli, real qiymətini almayıb.

Şekspirin Sovet teatrlarında səhnələşdirilən əsərlərinin içərisində «Otello» xüsusi yer tutur. Dünya və rus səhnə ustalarının yaratdığı ən yaxşı «Otello» obrazları qalereyası gözümüz önündə müttəfiq respublikaların teatrlarının ərsəyə gətirdiyi obrazlarla zənginləşir. Ölkəmizin xalqları arasında bir-birinin ardınca ölməz Şekspir obrazlarının istedadlı ifaçıları və şərhçiləri meydana çıxır.

Gürcü artist Xorava, erməni aktyorlar Nersesyan və Canibekyan, tacik aktyor Kasimov, osetin Txvisayev və digərlərinin ifa etdikləri Otello obrazı sovet teatr mədəniyyətinin tarixinə daxil olub. Həmzə adına teatrdə «Otello» tamaşası üç yüz dəfədən çox səhnəyə qoyulub. Burada mavr rolunu özbək xalqının yetirməsi Abrar Hidoyatov böyük istedadla ifa edir.

Əzizbəyov adına Azərbaycan Dram teatrının tamaşasında Otello rolunu Azərbaycan SSR-in xalq artisti Ələsgər Ələkbərov oynayır.

Ələkbərovun Otello rolunu Otello rolunu və səhnə ustasının son dərəcə diqqətli, ciddi əməyinin bəhrəsidir. Otello rolunun görkəmli ifaçılarının ən yaxşı ənənələrini davam etdirən Ələkbərov bu obrazın realistik şərhini ilkin Puşkin tərifləri ilə uzlaşdırır: «Otello öz təbiəti etibarilə qısqanc deyil, əksinə, hamıya inanan, sadələvh adamdır». Venesiyalı mavr, Ələkbərovun ifasında təbiətən ağıllı, gözəl ürək sahibi, ehtiraslı, güclü iradəsi olan,

onu əhatə edən Venesiya mühitindən bir baş yuxarıda dayanan insan kimi təsvir olunur.

Döyüşçü və insan – Otello cəsarətli, hökmlü, eyni zamanda sərt, tələbkər və mərhəmətlidir. Otello böyük həyat təcrübəsinə baxmayaraq, səmimi-qəlbədən sevdidi, aşiq olduğu Dezdemonaya qarşı çox sadələvh davranır, çünki bu sevginin qarşılıqlı olduğuna hədsiz dərəcədə inanır və bu inancın günəşin həyat bəxş edən şüaları kimi onun qəlbini isidir. Ona görə də hadisələrin düyününün açılması ağır, faciəvi şəkildə alır. Yaqonun alçaq yalanı ona gətirib çıxarır ki, Otello Dezdemonanın ona xəyanət etdiyinə inanır, qəhrəman baş verənlərin dəhşətini ağına sığışdırma bilmir. Arzularının bu şəkildə puç olması, həyatında gözəl, işıqlı nə varsa, hamısının ələ salınması, sevgi səadəti, dostluq və inamın məhv edilməsi onu tamamilə dəyişdirir. Dezdemonanın Otellonun gözündə yalan, fitnəkarlıq, əxlaqsızlıq və pozğunluq mücəssəməsinə çevrilir. Ancaq bu, qısqançlıq faciəsi deyil.

65 il əvvəlın «Otello» su

Otellonun qəfildən şübhəyə düşməsi səhnəsini Ələkbərov çox gözəl canlandırdı: Dezdemonaya ağıdərili, o – qaradərili. Bəlkə, Dezdemonanın Otelloya münasibətinin dəyişməsi ikrah hissi ilə bağlıdır? «Mən qarayam, bəlkə, budur günahım?» Qeyd edək ki, faciənin bu epizodu müasir Amerikanın – irqi diskriminasiyanın güclü olduğu bu ölkənin teatrlarında çıxış edən qaradərili artist Pol Robsonun ifasında möhtəşəm təsir bağışlayır.

Ələkbərovun oyunundakı bəzi qüsurları göstərməyi də unutmamalıyıq. Hər şeydən əvvəl, qeyd edək ki, artistin başqalarından fərqlənən, parlaq, coşqun səhnə temperamenti bəzən Otellonun qəlbini təmizliyi, həssaslığı, onun Dezdemonaya sonsuz məhəbbəti ilə, insani keyfiyyətlərini xarakterizə edən fikirlərlə və hisslərlə uyusmur. Məsələn, üçüncü pərdənin ikinci şəkildə («Əlvida, rahatlıq») Otellonun məşhur monoloqu səslənərkən məhz bunun şahidi oluruq. Burada çətinliklərlə dolu, şərəfli həyatı Otellonun gözləri önündə canlanır. Otellonun ürəyinin dərinliyində hələ də sevdidi, ancaq ölmə məhkum etdiyi Dezdemonaya ilə vidalaşdığı son səhnədə də bunu müşahidə edirik.

Bu, o demək deyil ki, Ələkbərov Otellonun həmin hisslərini ifadə edə bilməyib və ya buna çalışmayıb. Artistin jestləri və mimikası mükəmməldir, intonasiyaları zəngin və rangarəngdir. Ancaq, təkrar edirik, onun temperamenti bəzən bu hisslərin açılmasına şərait yaratmır. Bəzən artist oyuna aludə olaraq, yüksək notlar götürməklə sui-istifadə hallarına yol verir ki, bu da lazımsız yeknəsəqliyə gətirib çıxarır. Nəhayət, artistin tez-tez danışmağa, oyun tempini artırmağa meyillənməsi heç də həmişə yerinə düşmür. Bəzi yerlərdə zəruri pauzaların olmaması Yaqonun ona doğru, yoxsa yalan danışması ilə bağlı Otellonun daxili, əzablı düşüncələrini tamaşaçıya çatdırmağa mane olur.

Yaqo rolunun ifaçısı, Azərbaycan SSR-nin xalq artisti, Stalin mükafatı laureatı Rza Əfqanlı da, Otello – Ələkbərovun tərəf-müqabili kimi, gözəl oyun nümayiş etdirir. Artistin ifası bu rola yeni çalarlar verir. Çox vaxt Yaqo obrazının aşağıdakı şərhə əsas götürülür: məndə öteri olaraq qeyd olunur ki, Yaqonun Otellonun və digərlərinin başına gətirdiklərinin səbəbi qısqançlıqdır; şayiələərə görə, onun arvadı Emiliya Otellonun sevgilisidir. Guya Yaqo məhz buna görə Otellodan qisas alır. Bu yanaşmayla Yaqonun rolunun mahiyyətini açmaq mümkün deyil. Axı Şekspirin özü də qeyd edir ki, Emiliya və Otello ilə bağlı gözənlə şayiələrə Yaqo özü də inanmır:

Davamı gələn sayımızda

Tərcümə edən: Etimad BAŞKEÇİD

Pol TERU
(ABS)

Amerika yazıçısı, müəllim və səyyah. 1941-ci ildə Medford şəhərində (Massaçusets ştatı) anadan olub. "Uoldo" («Waldo», 1967), «Qara ev» («The Black House», 1974), «Böyük dəmir-yol bazarı» («The Great Railway Bazaar», 1975), «Ailə arsenalı» («The Family Arsenal», 1976), «Milad açıqcası» («A Christmas Card», 1978), «Moskitlər sahili» («The Mosquito Coast», 1981), «Mənin başqa həyatım» («My Other Life», 1996), «Koulun Tonq: Honkonq romanı» («Kowloon Tong: A Novel of Hong Kong», 1997) «Honolulu oteli» («Hotel Honolulu», 2001), «Güclü işıq» («Blinding Light», 2005) və başqa kitabların, habelə hekayələr, esselər və yol qeydlərinin müəllifidir. Uitbred, C.T.Blek və digər nüfuzlu mükafatların laureatıdır. "Ayдын yol" qəzeti yazıcının kiçik həcmli hekayələrindən bir neçəsini təqdim edir.

Fris qayıtdı

Mən 1937-ci ildə Berlində anadan olmuşam. Anamın on səkkiz yaşı vardı. Düz il yarım məni hamıdan gizlətdi. Yəqin, atam əskiklərdən biriydi – ya yəhudi, ya qaraçı, - kimliyini heç sonralar da öyrənə bilmədim. 1945-ci ildə anam "qaçqın statusu ilə" mühacirət etməyə razılıq ala bildi və Volfi adlı birisinə arə getdi. Biz gəmiyə oturub Avstraliyaya yola düşdük. Heç birimiz ingiliscə danışmırdıq. Bizi qaçqınların şəhərkənarı düşərgəsinə gətirdilər, bir barakda yerləşdirildilər. Bir ildən sonra təyinatla Melburn ətrafına göndərildik. Xoşbəxt yaşamağa başladım, amma yarım ildən sonra anamla Volfi avtomobil qəzasına düşdü. Anam həlak oldu, Volfi isə çox ağır yaralandı və daha mənim qayğıma qala bilmədi.

Yetimxanadan mənim üçün gələndə qonşu binada yaşayan missis Dagger dedi: "Biz onu öz ailəmizə götürə bilirik. O, bizə elə doğma kimidir. Fris yaxşı oğlandır, hava-yıyeyən deyil". Əslində, mənim adım Freddir, amma Avstraliyada hamı üçün Fris idim, çünki alman idim.

Amma missis Dagger öz təklifində israr etmədi. Mənim maşına necə mindiyimə baxdı. Sonra da qarıya yaxınlaşıb birtəhər səslə dedi: "Hə, Fris, işin avand olsun. Ayıq-sayıq ol".

Məni "Frezerin yetim oğlanlar evinə" yolladılar. Nə qədər qəribə olsa da, ora mənim üçün yaxşı idi. Böyük oğlanlar məni həmişə müdafiə edirdilər. Üç ildən sonra Volfi axsaya-axsaya – qəzadan sonra əməlli sağala da bilməmişdi, - məni aparmağa gələndə, qorxudan az qaldım ölən. O, işlərimizi düzüb-qoşmuşdu, Almaniyaya qayıdacaqdıq. Dəniz yolu ilə gedirdik. Bütün yolboyu məni incitdi.

Anlaya bilmirdim ki, niyə məni özü ilə aparır, bunu heç indiyə kimi də anlaya bilmirəm. Hamburqa gələndən az sonra məni taleyin ümidinə buraxdı. Bir qarı məne sığınacaq verdi. Həyatımda ilk dəfə idi ki, kimsə məni sevgi ilə qucaqlayırdı. Qucaqlaşib hönkürdük – gözlərimizin yaşı kəsmək bilmirdi. Balaca olduğuma baxmayaraq, restoranda işə düzəldim. Almaniyada həyat yavaş-yavaş qaydasına düşürdü. Sonra bir az pul yığıb mehmanxana işçiləri məktəbinə girdim. Mehmanxanalarda işlədim, müdir vəzifəsində də yüksəldim, axırda da böyük mehmanxanaya şəbəkəsinin rəhbəri oldum.

Bizim şirkət Melburnda otel almaq üçün danışıqlar aparırdı. Mən də qırx ildən sonra ora qayıtmışdım. İstirahət günləri köhnə oyaqlara dəyməyə getdim. Missis Daggeri tapdım. Evinin qabağında oturmuşdu, gözləri tamam tutulmuşdu.

- Bir zamanlar mən bu küçədə yaşamışam, - dedim. - Lap çoxdan.

Mənim səsimi eşidən kimi, gözlərindən yaş axdı, qışqırdı:

- Fris qayıtdı!

O, tezliklə öldü. Oğlu danışırdı ki, bu illər ərzində məni daim yadıma salmış və yalnız özümlə görüşüb hər şeyin yaxşı olduğunu öyrənəndən sonra, rahatlanıb bu dünyadan köçə bilmişdi. Bütün bu m ü d d ə t ə r z i n d ə məni yetimxanaya buraxdığı üçün vicdan azabı çəkirmiş.

Məktəb illəri

Bizim nəsiləndən olan bir çox başqa oğlanlar kimi, məni də evdən uzaqda yerləşən məktəbə vermişdilər. Hindistan ordusunda zabitlik edən atamın iş yeri Bareylidəki qarnizon idi. O, məni İngiltərədə pansiona, yaxud hansısa dağ rayonundakı istənilən məktəbə verə bilərdi, məsələn, Simledəki məktəbə. Amma İngiltərəni seçdi. Yeddi yaşım tamam olan kimi, anamın müşayiəti altında ora yollandım.

Anam məni hazırlıq şöbəsinə düzəldib getdi, iki ildən bir gəlib baxırdı ki, görsün, hər şey qaydasındadır. Bilirəm, indi bu dəhşətli gəlir adama, amma onda belə qəbul olunmuşdu. Mən 1930-cu illəri nəzərdə tuturam: 1928-də anadan olmuşam və mənim özəl məktəbdəki təhsilimi Avropada başlanan müharibə yarımçıq qoydu.

Anam öldü. Bu xəbəri mənə direktor verdi: bir qırağa çəkib çox mehriban danışdı mənimlə, onun arvadı Vinni isə - biz ona Dişi Pudel deyirdik – mənə çay verdi.

- Atan gəlib səni aparacaq.

On yaşım vardı, amma baxanda, az görünürdü: solğunbənzli, cubuq kimi düyün-düyün, sümüklü barmaqlarımın dırnaqlarını daim əsəbi-əsəbi çeynəyirdim. Mən nə xəyalpərəst idim, nə tənbel, - əsəblərim imkan vermirdi buna. Riyaziyyatda, şahmatda, dinşünaslıqda əjdaha idim, idman dərslərində isə elə bil meyitə dönürdüm - əsl kabus idim.

Və həmin gün gəldi. Mənə:

- Atan Eşbernhemin vestibülündədir, - dedilər.

Ora yüyürdüm. Qorxudan içim əsirdi. Mən iki kişi gördüm. Onlardan birini qucaqlayıb hönkürdüm.

- Nevill, sənin atan mə-nəm, - o birisi dilləndi.

Qucaqladığım kişi güldü – o, mənim əmim idi.

Bundan sonra atamla münasibətlərimiz heç alınmadı. Mən fikirləşirdim: "O, mənim nəyimdir görəsən? Bəlkə mənim əsl atam da əmimdir?"

Məktəbli formasının istehsalı

Ümumən götürəndə, mən mühafizəkar adamam. Kollecdə valideynlərimin təkidi ilə marketing öyrəndim – istəyirdilər şirkətdə onlara kömək edim. Onlar da mühafizəkar adamlardır, hətta deyərdim ki, lap puritandırlar. Elə ona görə də məhz bu sahəni – məktəbli formalarının istehsalını seçmişdilər.

Bizdə, əsasən qızlar üçün məktəbli forması sifariş edirdilər: ətək və köynək, corab və jaket. Geyimin bu növü dəbdən düşmüş, köhnə sayılır, amma əslində, çox aktualdır: indi məktəblərin çoxunda forma geymək vacibdir, özü də tək katolik məktəblərində deyil, bütün məktəblərdə. Valideynlərim bu sahəni ona görə seçmişdilər ki, onların ələmində bu işləri bir xeyirxahlıq, ədalətlə assosiasiya olunurdu. Onlar elə fikirləşirdilər ki, bununla sadəliyi, təvazönü təbliğ edirlər. Formalar sifarişlə, kiçik dəstlər şəklində hazırlanırdı: qırçınlı ətəklərin dama-dama parçasının rəngləri, köynəklərin, jaketlərin biçimləri müştəri ilə razılaşdırılırdı. Sifarişləri, əsasən xaricdə tikdirirdilər – Qvatemalada, Dominikan Respublikasındakı fabrikələrdə.

Mən diplom alanda, poçtla gələn sifarişlərlə işləmək tapşırığı aldım. Bu, əsas etibarilə saytımıza girən müştərilər, yaxud bizə ilk dəfə müraciət edən məktəblər və ayrı-ayrı şəxslərdən ibarət idi – bir sözlə, təsadüfi sifarişlər sayılırdı.

Belə sifarişlərin bir xeylisi Yaponiyadan, bəzi hissəsi Böyük Britaniya və Almaniyadan, amma ən çoxu Birləşmiş Ştatlardan olurdu. Daha çox bir nüsxə sifariş edirdilər ki, bunun da məktəblərə heç bir aidiyyəti yox idi. Mən belə sifarişlərin seçiyəvi cəhətlərini izləyirdim. Müştəri sifarişində parçanın növünü, rəngini və ölçünü göstərib artıq imzalanmış ödəniş çekini də əlavə edirdim.

Belə sifarişlərlə maraqlanıb gördüm ki, formaların ölçüləri, adətən, çox böyük olur – elə bil ya çox uzun uşaqlar, ya da elə böyüklər üçün alırdılar. Belə sifarişlər minimum iyirmi faiz təşkil edirdi. Hər-dən ətəklər lap nəhəng olurdu. Bir sözlə, ağlasığmaz məsələ idi. Amma müştərilərimiz razı qalırdılar və mən baxırdım ki, onların əksəriyyəti təkrar sifarişlər edir.

Bu məktəblər harada idi axı? Əlbəttə ki, söhbət məktəbdən getmirdi. Sən demə, bizim istehsal etdiyimiz formaların iyirmi faizini fahişələr, fetişistlər, dünyanın istənilən nöqtəsində seksual rol ifaçıları, dominatrikslər, sadistlər, transvestitlər və gizli pedofillər almış. Mən gəldiyim qənaətlərlə ifrat zabitəli və ciddi insanlar olan valideynlərimi tanış etmədim: yəqin ki, şirkəti bağlayıb bekar qaldılar. Onda nə edərdik?..

Mənim ruhanilərim

1950-ci illərdə mən katolik idim. Bütün fənləri ruhanilərin tədris etdiyi kişi katolik məktəbində oxuyurdum. Heç vaxt eşitməmişdim ki, ruhanilər sinif yoldaşlarıma ilişinlər. Amma dəqiq yadımdadır ki, şəxsən mən onlardan qorxurdum və yəqin ki, bütün əmrlərinə də sözsüz tabe olurdum.

Daha sonralar ruhanilər mənə elə təsir göstərdilər ki, həyatım lap baş-ayaq oldu. Doqquzuncu sinifdə biz hər həftə hovuzda gedirdik – orda gərək lüt çiməydin. Mən utanırdım, amma başqalarının qəti vecinə deyildi. Hamımız lüt idik. Yadımdadır, ruhanilər soyunub-geyinnmə otağına girib özlərinə boş şkaft axtarırdılar. Onlar uzun qara sutana, dördkünc şlyapa-biretta, qara corab geyirdilər. Ruhanilər də bizimlə bir yerdə soyunurdular: paltarlarını səliqə ilə büküb şkafların içinə qoyurdular.

Bizi tam çılpaq vəziyyətdə xlor iyi verən hovuzda aparırdılar. Onlar suya tramlindən baş vurur, bizə üzmək dərsi keçirdilər. Hovuzun dibindən cürbəcür əşyaları götürməyi də öyrədirdilər. Dalğıcı kimi, suda boğulanları xilas etmək üsullarını göstərdirdilər. "Heç vaxt imkan verməyin ki, suda batan sizdən yapışsın – sizi də özü ilə batıra bilər".

Ruhanilər yadıma düşəndə, gözümlə qarşısında ancaq onların cübbə və sutasız nəhəng, ağpaq görünən lüt bədənləri canlanır. Adam idilər də: solğun dəri, tüklü ayaqlar. Zaman keçdikcə, mən onların gücünə, xüsusilə də möminliyinə inanmamağa başladım. Vaxt keçir, ruhanilər mənə getdikcə, daha xoşagəlməz təsir bağışlayırdılar – o vaxtlar gördüyüm bədənlərinə görə. Sonralar, artıq böyüyəndə hovuzda getməyimiz haqda düşünərkən ruhanilərə lap nifrət edirdim: onlar özlərini niyə belə qüdrətli göstərdirdilər axı? Beləcə, Allaha inamım da yavaş-yavaş puç oldu.

Tərcümə edən:
İlqar ƏLFİ

Kiçik hekayələr

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyüklər nəşə öyrənməyəcək. Mütləq öyrənəcək. Çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib.

Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözülə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiklərimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq.

Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma, təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə, həmişə qəliz olan elmi dili ucubətindən çox şey əxz edə bilməmişik.

Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Nə qədər qərribə olsa da, belə tip zədələr hətta sakit vəziyyətdə də baş verə bilər. Məsələn, səhər yuxudan duran adam bir də görə ki, əli, ayağı, yaxud bədəninin bir yarısı hərəkət edə bilmir. Yaxud, danışıqını qismən itirmiş ola bilər. Belə zədələrə məruz qalmış adamların sağalmaq imkanı o qədər də az deyil, amma adətən, xəstəliyin bəzi fəsadları sağaldıqdan sonra da qalır.

Bu xəstəliyi müalicə edən həkim onun səbəblərini aydınlaşdırmalıdır. Elə buna görə də həkim pasiyentinə əziyyət verən xəstəliyin tam tarixini öyrənməyə ehtiyac duyur.

Beyin insultu nəticəsində əlil olan şəxslər özlərinin əvvəlki vəziyyətlərinə çox vaxt məşqlər hesabına qayıdırlar. Bu, həm də əzələlərin hərəkət qabiliyyətinin, danışmaq qabiliyyətinin bərpasına aiddir.

Hər suala

Difteriya ilə necə mübarizə aparmalı?

Difteriya bakteriyaların törətdiyi ciddi xəstəlikdir. Bakteriya orqanizmə daxil olandan bir neçə gün sonra xəstəlik başlanır. Difteriya bakteriyaları, adətən orqanizmə ağızdan və burundan daxil olaraq, ilk növbədə boğaza zərər yetirir. Bu halda boğazda iltihab əmələ gəlir, temperatur qalxır və ümumi əzginlik hiss olunur. Badamciqlərdə və boğazın arxa hissəsində boz, yaxud ağımtıl təbəqə yaranır. İnfeksiya qırtlağa da keçə bilər, onda nəfəs almaq çətinləşəcək.

Difteriya orqanizmin başqa hissələrinə də ciddi təsir göstərir. Bunun səbəbi orqanizmin ifraz etdiyi toksinlər, başqa sözlə desək, zəhərlərdir. Bu halda ürəyə və sinir sistemində ciddi ziyan dəyir. Difteriyaya ən çox iki-beş yaş arasında uşaqlar yoluxur.

Difteriyanın səbəbi çubuqşəkilli xırda basildir. Bu basil 1883-cü ildə kəşf olunub. Mikroorqanizmin xəstəlik törədən toksin ifraz etdiyi aşkarlanan kimi, növbəti addım bu zəhəri neytrallaşdırma bilən antitoksin hazırlamaq oldu. Bunun öhdəsindən 1890-cı ildə Emil fon Bering adlı bir mütəxəssis gəldi. Antitoksin bu xəstəliyin ciddi zəhərləyici təsirindən can qurtarmağa imkan verir, amma infeksiyanın özü hələ də qalır.

Bizim zamanlarda difteriyaya daha gec-gec rast gəlmək olar. Çünki indi onun qarşısının qismən alınması üçün müəyyən vasitələr mövcuddur.

Elə üsullar var ki, toksini zərərsizləşdirir. İnsana belə ziyansız toksin (belə toksinlərə toksoid deyirlər) vurulanda, orqanizmdə anticisimlər yaranır və onlar orqanizmi bakteriyalardan qoruyur. Uşaqlarda difteriyaya qarşı immunitetin dərəcəsini müəyyən etmək üçün xüsusi test var. Bu testi 1913-cü ildə Bela Şik hazırlayıb. Dərinin altına difteriya toksininin kiçik bir miqdarı yeridilir. Əgər uşağın orqanizmində kifayət qədər antitoksin varsa, onun dərində 4-7 gün ərzində qırmızı ləkə əmələ gələcək. Bu zaman, xəstələnmək ehtimalı böyük olan uşaqları bakteriyadan qorumaq üçün müalicə aparılır.

Niyə fiziki təmrinlərdən sonra əzələlər ağrıyır?

İnsan bədənində 639 əzələ var və onların hər birinin öz adı olur! Bütün bu əzələlər bir yerdə bədəni əmələ gətirir. Əzələlərdən çoxu skeletin sümüklərinə möhkəm bağlıdır. Skelet karkas yaradır, əzələlər isə bədənin müxtəlif hissələrini hərəkətə gətirir. Onlar olmadan insan yaşaya bilməzdi. Nəinki yemək, nəfəs almaq, danışmaq mümkün olar, hətta ürək də dayanar, çünki onun da işini əzələlər təmin edir.

Bütün əzələlər əzələ lifi adlanan uzun, nazik hüceyrələrdən ibarətdir. Lakin əzələlər bir-birlərindən gördükləri iş görə də fərqlənirlər. Onların forması, xarici görünüşü və başqa cəhətləri də fərqli olur. Əzələ yığılanda, süd turşusu adlanan bir turşu ifraz edir. Süd turşusunun təsirindən insanda yorğunluq yaranır.

İnsult nədir?

İnsult beynin zədələnmə formalarından biridir. Onun başqa adı apopleksiya. İnsult, beynin hansısa hissəsinə qanın çatmasının qəfil dayanması nəticəsində baş verir. Bu zaman həmin nahiyə ilə bağlı bütün strukturlar zədələnir. Beynin hansısa sahəsinə qan nəqlinin pozğunluğu bir neçə səbəbdən ola bilər. Hansısa qan damarı zədələnmə bilər ki, bu da qanaxmaya səbəb olar. Qan damarında tromb yaranar və bu tromb damarı tutar. Bunun adına tromboz deyirlər. Bu halda arteriyanın spazmı baş verə bilər. Qan damarı hansısa xırda bir hissəciklə, daha çox qanda üzən laxta ilə tutula bilər. Bunun adına isə embol deyilir. Embol adətən, ürək xəstəlikləri ilə əlaqədar olur, amma tamam başqa səbəblər də ola bilər.

Özünün təsirinə görə o, zəhəri xatırladır. Məhz bu turşu əzələləri yorulmağa məcbur edir. Əgər yorğun əzələdən süd turşusunu çıxara bilsək, əzələ işə tam hazır olacaq. Lakin, təbii ki, süd turşusu adı şəraitdə, sizin fiziki təmrinlərlə məşğul olduğunuz, işlədiyiniz vaxt əzələdən çıxma bilməz. Bundan başqa, əzələlər aktiv fəaliyyətdə olduqda digər toksinlər də yarana bilər. Bu toksinlər qan vasitəsilə orqanizmin hər tərəfinə daşınır və yorğunluğu yalnız əzələlərə yox, bütün bədənə, xüsusilə də, beynə yayır. Ona görə də əzələ işləyəndən sonra yorğunluq hissiyyəti, əslində orqanizmdə baş verən daxili zəhərlənmənin bir növünün göstəricisidir.

Amma digər tərəfdən, yorğunluq hissi də orqanizmə lazımdır, çünki onu dincəlməyə məcbur edir. Dincəlmə zamanı tullantıların bədənə çıxması nəticəsində hüceyrələr təmizlənir, sinir hüceyrələri öz akkumulyatorlarına təzədən enerji yığır, oynaqlar işlətdiyi sürtkü yağlarını bərpa edir və sairə. Odur ki, fiziki təmrinlər bütün orqanizm üçün, əzələlər üçün çox faydalı olsa da, dincəlmək heç də ondan az əhəmiyyət daşımur!

İnsult nədir?

İnsult beynin zədələnmə formalarından biridir. Onun başqa adı apopleksiya. İnsult, beynin hansısa hissəsinə qanın çatmasının qəfil dayanması nəticəsində baş verir. Bu zaman həmin nahiyə ilə bağlı bütün strukturlar zədələnir. Beynin hansısa sahəsinə qan nəqlinin pozğunluğu bir neçə səbəbdən ola bilər. Hansısa qan damarı zədələnmə bilər ki, bu da qanaxmaya səbəb olar. Qan damarında tromb yaranar və bu tromb damarı tutar. Bunun adına tromboz deyirlər. Bu halda arteriyanın spazmı baş verə bilər. Qan damarı hansısa xırda bir hissəciklə, daha çox qanda üzən laxta ilə tutula bilər. Bunun adına isə embol deyilir. Embol adətən, ürək xəstəlikləri ilə əlaqədar olur, amma tamam başqa səbəblər də ola bilər.

Xəstəliyin nəticələrinə gəlinə, burada insultun nədən baş verməsinin elə bir əhəmiyyəti yoxdur. İnsult bu zaman bizim hərəkətlərimizi, hissiyyət orqanlarımızı, temperaturumuzu və görmə qabiliyyətimizi tənzimləyən beyin mərkəzlərini zədələyə bilər. İnsultın ən geniş yayılmış səbəbi trombozdur.

Soğan niyə bizi ağladır?

Siz bilirsinizmi, əslində bütün gün ərzində ağlayırsınız? Hər dəfə gözünüzü qırpanda, siz ağlayırsınız! Məsələ bundadır ki, hər iki gözün kənar qıraqlarında piy vəziləri yerləşir. Hər dəfə siz gözünüzü yumanda o tərpənir və nəticədə göz yaş vəzilərindən müəyyən miqdar maye çıxır. Bu mayeni biz göz yaş adlandırırıq. Adı şəraitdə həmin maye bir vəzifə yerinə yetirir: o, gözün buynuz qişasını isladır ki, onu qurumaqdan qorusun. Yaxşı, bəs gözə kənardan qıcıqlandırıcı nəşə düşərsə? Onda gözə avtomatik qırpılır və göz yaş əmələ gəlir ki, gözü yuyaraq qıcıqlanmanın təsirindən qorusun.

Hamımız bilir ki, gözə tüstü dolanda yaşayır. Soğan da qıcıq yaradan bir şeydir. Soğanın elə yağı var ki, onun tərkibinə kükürd daxildir və bu da soğana kəskin qoxu verməklə yanaşı, həm də gözü qıcıqlandırır. Gözün buna reaksiyası isə gözün tez-tez qırılması, göz yaşının axması və qıcıqlandırıcı maddənin yuyulması olur! Odur ki, hər şey çox sadədir. Soğan şox maraqlı tərəvəz növünə aiddir.

O, Asiyada əmələ gəlib və soğanqlılar sinfinə aiddir. Soğandan bir ərzaq kimi min illərdir istifadə edirlər.

Soğanın qohumları göy soğan və sarısaqdır. Hər iki bitki Avropada geniş yayılıb. Şalot adlanan soğan növünün sarımsağa nisbətən daha yumşaq dadı var. Birləşmiş Ştatlarda ispan soğanı çox populyardır – onun bir dənəsi 450 qram gəlir. Bu, dadına görə ən yumşaq, ölçüsünə görə ən iri soğan növüdür.

Əsəb nədir?

Vəzifəsi orqanizmi ərtaf mühtdəki şəraitdən xəbərdar etmək olan hüceyrələrə əsəb hüceyrələri deyirlər. Həyatın ibtidai formalarında əsəb hüceyrələri dəridə yerləşir və informasiyanı birbaşa daxili orqanlara ötürür. Lakin insanlarda və başqa mürəkkəb orqanizmlərdə əsəb hüceyrələrinin çoxu bədəndədir, baxmayaraq ki, onlar xəbəri nazik “antenlərin” köməyiylə həm də dəridən ala bilirlər. Əsəb hüceyrələrinin vəzifəsi informasiyanı bütün orqanizmə çatdırmaqdır – hər informasiyanı öz ünvanına. Bu xəbərlərin ötürüldüyü sinir lifləri yüksək keçiricilik qabiliyyətinə malik kabelə bənzəyir.

Məsələn, istilik siqnalı müəyyən əzələlərə yığılmaq komandası verir və əl, onu yandıran isti obyektədən çəkilir. Əsəb hüceyrələrinin üçüncü tipi rabitə ilə məşğuldur. Onlar orqanizmdəki siqnalları böyük məsafələrə ötürür. Bu hüceyrələr bədənin bir hissəsində olan motorlu hüceyrələri tamamilə başqa hissədəki sensorlarla birləşdirir. Əsəb hüceyrələrinin dördüncü tipi isə xarici mühitdən gələn informasiyaları ötürür. Soyuq, isti və ağrı haqda informasiya beyinə ötürülür və orada “hissiiyata” çevrilir.

Biz necə oxuyuruq?

Biz oxuyanda nəyə bir məna tapa biləcəyimiz simvolları nəzərdən keçiririk. Məsələn, biz yol nişanlarını nəzərdən keçirəndə də, mühəndis sxemdəki işarələrə baxanda da, yaxud hindu ovcusu tüstü siqnalı görəndə də təxminən, oxuma prosesinə bənzəyən bir proses baş verir. Oxumaq haqda danışanda, biz adətən, çap olunmuş, yaxud əllə yazılmış bir materialı nəzərdə tuturuq. Amma bu halda da söhbət simvolları anlamaqdan gedir.

Əvvəlcə lap qısa sözlərdən başlayaraq daha böyük sözlərdəki irəliləyir. Başqa metodla öyrəndə isə uşaq sözün necə göründüyünü yadda saxlayır.

Fərqli təlim metodu zamanı uşaq sözün, yaxud cümlənin necə səslənməsini və xarici görünüşünü yadda saxlayır. Lakin biz oxumağı buna tam hazır olanda öyrənirik. Bunun üçünsə biz sözlər və simvollar arasında bənzərlik və fərqləri anlamalıyıq, sözün formasını, fikirləri ifadə edən sözlərin ardıcılığını mənimsəməliyik; bu və ya başqa sözlə ifadə olunan əşyaları təsəvvür etməliyik; səhifədə nəzərlərimizi soldan sağa aparmağı və bir çox başqa şeyləri öyrənməliyik!

Adamlar niyə yuxuda gəzir?

Belə hadisələr tez-tez olmur. Lakin yuxuda gəzmək müəyyən davranış forması olduğundan, burada sirlə bir şey yoxdur. Bu halı anlamaq üçün əvvəlcə elə yuxunun özündən başlamaq lazımdır. Yuxu bizə yorğun orqanlarımıza və orqanizminizin toxumalarına dinclik vermək, onların iş qabiliyyətini bərpa etmək üçün lazımdır.

Buna qədər isə yuxu mərkəzi xüsusi maddələrlə “oyaq” saxlanı ki, kalsiuma reaksiya verə bilsin. Yuxu mərkəzi fəaliyyətə başlayanda, əsasən iki iş görür: Birincisi, beynin bir hissəsini qapayır ki, daha nəyə ehtiyacə həvəsiniz olmasın. Və bu zaman biz demək olar ki, şüursuz vəziyyətə düşürük. Bu hala beynin yuxusu da demək olar. İkincisi isə, o, onurğa beyninin kökündə müəyyən sınırları kilidləyir ki, daxili orqanlarımız, ətraflarımız yatsın. Gəlin, buna da bədənin yuxusu deyək. Normal vəziyyətdə orqanizmin bu iki reaksiyası, yaxud yuxunun bu iki növü bir-biriylə bağlıdır.

Lakin müəyyən şəraitdə onlar bir-birindən ayrılı bilər. Beyin yatar, bədən isə oyaq qalar. Bu, sinir sistemi pozulmuş adamlarda olur və onda insan yatağından qalxıb beyni yata-yata gəzməyə başlayır! Beynin və bədənin yuxuları aralarında ki əlaqə itir və bunun nəticəsində “lunatik” dediyimiz, gecələr gəzən insanlar peyda olur.

Beyin görməyə necə kömək edir?

Təbii ki, biz gözlərimizlə görürük. Amma görmə üçün beynin çox böyük əhəmiyyəti var. Mexaniki nöqtəy-nəzərdən görmə zamanı bu baş verir. İşıq dalğaları gözün bəbəyindən keçir və təsviri torlu qişada yadadır. Torlu qişa göz almasının arxa divarındakı hüceyrələrdən ibarət xüsusi təbəqədir. Onun 130 milyon hüceyrəsindən hər biri işığa həssasdır. Hüceyrənin üzərinə işıq düşərkən kimyəvi dəyişikliklər baş verir. Bu dəyişikliklər sinir uclarında impuls yaradır və bu impuls görmə siniri vasitəsilə baş beynin görmə mərkəzindəki müvafiq nöqtəyə çatdırılır.

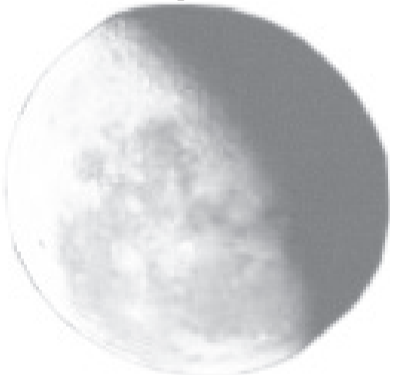
Amma bu, hələ işin hamısı deyil. Beynin gördüyü, torlu qişadakı təsvirdən çox fərqlənir. Məsələn, sizin gözləriniz çox nadir hallarda hərəkətsiz olur. Küçədə durub ətrafınızda olan nəyə baxırsınızsa, gözlər yalnız bir an otun, ağacların, buludun, quşun, dələnin üzərində dayanır. Beyin bütün bunları ani fotoqrafik şəkillər kimi görə bilmir. Onun görmə hissəsi hər şəkli özündə fiksasiya edərək yadda saxlayır. Sonra bu, onları birləşdirib məna verir – biz ona görə şəkilləri ayrı-ayrılıqda deyil, tam şəkildə görə bilirik. Gördüyümüz təsvir, bir göz qırpmında yaddaşımızda olan təsvirlə tutuşdurulur. Ağac, bulud, dələ – bütün bunları biz əvvəllər də görmüşük. İndi isə, bircə dəfə nəzər salmaq kifayət edir ki, onları tanıyaq.

Beləliklə, görmə prosesinə gözü, görmə sinirinin və görmə ilə, təsvirin yozulması ilə əlaqədar olan beyin mərkəzinin bütün hissələrinin birlikdə fəaliyyəti daxildir. Ona görə də uşaqlar gördüklərindən istifadə etməyi öyrənməlidirlər. Deyək ki, onda görmə ilə əlaqədar prosesin mexaniki hissəsi yaxşı çalışır. Amma o, hələ yaxşı görə bilmir. Niyə? Çünki hələ gördüklərini anlamaq iqtidarında deyil. Yəni onun beyni hələ görmə prosesinə tam qoşulmayıb.

Optik illüziya nədir?

Optik illüziyanı təsvir etməyin ən sadə yolu gözlərimizin bizə göstərdiyi fokusu yada salmaqdır. Bizə elə gəlir ki, əslində olmayan bir şeyi görürük. Ya da biz eyni əşyanı iki üsulla görə bilirik. Əgər gözümlə normal fəaliyyət göstərsə və qarşımızda olanları dəqiq əks etdirsə, onda bu nə fokuslardır? Göz bunu necə edir? Həmin prosesi izah edək, sualınıza cavab verməyə çalışaq.

Görmə fiziki proses deyil. Amma onun sırf mexaniki bir şey olan fotoqrafik təsvirə də aidiyyəti yoxdur. Həqiqətdə görmə psixoloji hadisədir, çünki görünən göz deyil, beynindir! Gözlər isə təsvirin alınması üçün mexaniki alətdən başqa bir şey deyil. Lakin bu təsvirlər beyinə çatanda alınmış informasiyanın qiymətləndirilməsi prosesi baş verir.

Beynin hüceyrələri həmin bu obraz haqda nə fikirləşdiyini müəyyənləşdirməlidir.

Bunu müəyyən etməkdə beyinə nə yardım edir? Göz əzələlərinin əşyanı görmək üçün etdiyi hərəkətlər bu baxımdan çox böyük əhəmiyyət daşıyır. Məsələn, əşyaların fəzada qarşılıqlı yerləşməsinin bucaqlarını və sairəni təyin etmək üçün gözlərimiz gah bu, gah digər tərəfə baxır. Beynimiz gözümlərin bu konkret görmə prosesində sağa-sola, aşağı-yuxarı baxmaqda keçdiyi yolu qiymətləndirir, çünki beyin gözün həmin hərəkəti üçün sərf olunan enerji və zaman haqda məlumatlıdır.

Buna görə optik illüziyaların səbəblərindən biri bizə aydındır. Təsəvvür edək ki, qarşımızda eyni uzunluqda olan iki xətt var və onlardan biri şaquli, digəri üfiqi yerləşdirilib. Üfiqi xətt bizə qısa görünəcək, çünki göz alması üçün sağdan-sola hərəkət etmək yuxarı-aşağı hərəkət etməkdən çox asandır. Ona görə də beyin bu qanaətə gəlir ki, üfiqi xətt daha qısadır!

bir cavab

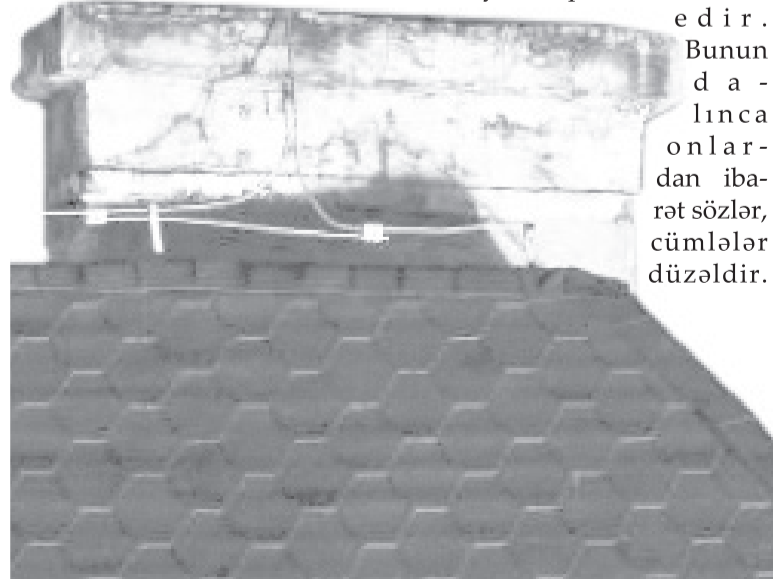
Əsəb hüceyrələrinin, yaxud sinirlərin dörd növü var. Orqanizmdə bir-birindən qəti asılı olmayan əsəb hüceyrələri dəstləri var və bu dəstlərin hər biri müəyyən vəzifənin yerinə yetirilməsi üçündür. Bir tiptən olan hüceyrələr xarici aləmdən istilik, soyuq, işıq və ağrı informasiyasını alır, məlumatı orqanizmə ötürür. Onlara sensor demək olar. Başqa tip hüceyrələr isə motorlu adlanır. Onlar sensor hüceyrələrindən informasiyanı alıb siqnalı orqanizmin müxtəlif hissələrinə, məsələn, əzələlərə, vəzilərə göndərməklə onlara reaksiya verir. Bunun nəticəsində əmələ gələn reaksiyaya isə refleks deyirlər.

Oxumağı öyrəndə mənimsəməli olduğumuz ilk şey simvolları, yaxud hərfləri tanımaq və onları başqalarından fərqləndirməkdir. Sonra biz hər hansı bir sözün (yaxud simvollar qrupunun) ifadə etdiyi ideyanı anlamalıyıq. İlk öncə isə biz həmin simvolları, yaxud sözü öz şəxsi təcrübəmizlə uyğunlaşdırmalıyıq.

Uşaqlar bir neçə il ərzində müxtəlif üsullarla oxumaq öyrənirlər. Orfoqrafik metod uşağa hərflərin adlarını əlifba sırasıyla öyrətməkdən ibarətdir. Sonra o, iki hərfi, üç hərfi birlikdə öyrənir, daha sonra onları yazaraq hecaları tələffüz

Biz hələ də niyə və necə yadlığımızın dəqiq elmi izahını verə bilmirik, amma belə qəbul olunub ki, beyində xüsusi yuxu mərkəzi var və o, orqanizmin yuxuda və oyaqlıqdakı vəziyyətini tənzimləyir.

Yaxşı, bəs həmin bu yuxu mərkəzi nəyə nəzarət edir? Qana! Orqanizmin bütün gün ərzindəki fəaliyyəti nəticəsində qana müəyyən maddələr daxil olur. Bu maddələrdən biri – kalsium qana girərək yuxu mərkəzini stimullaşdırır.

ABŞ

N 20(79) 24.06.2016

Hemingueyın ev-muzeyi bərpa ediləcək

ABŞ-da fəaliyyət göstərən fondlardan biri dünya ədəbiyyatının klassiklərindən olan Ernest Hemingueyın ev-muzeyini bərpa etmək qərarına gəlib. Bunun üçün fond 1 milyon dollara yaxın vəsait toplayıb.

Kuba paytaxtı Havananın yaxınlığında yerləşən Ernest Hemingueyın ev-muzeyində təmir işlərinə artıq start verilib. Bugünlərdə ABŞ-dan gətirilmiş təmir materialları ev-muzeyin həyətində yığılıb. Son vaxtlar xeyli turistin ziyarət etdiyi ev-muzey bərpa vəziyyətdə düşmüşdü. Heminguey özünün məşhur "Qoca və dəniz", "Əcəl zəngi" və başqa məşhur əsərlərini bu evdə yazıb. ABŞ maliyyəçilərinin bu diqqəti Barak Obamanın Kubaya son səfərindən sonra iki ölkə arasında münasibətlərin istiləşməsi ilə əlaqələndirilir.

Qeyd edək ki, Ernest Heminguey Havanadakı evində 1961-ci ilə qədər yaşayıb. Evdə yazıçıya aid xeyli material - on minlərlə məktub, əsərlərinin qaralaması və zəngin fotosəkil kolleksiyası toplanıb. Bu dəyərli sənədlərin qorunub-saxlanması üçün normal şərait olmadığından, binanın restavrasiyasına ehtiyac var.

Fitsceraldın ilk romanını yazdığı ev satışda

Bu günlərdə ABŞ-da, məşhur amerikalı yazıçı "Dahi Getsbi" əsəri ilə dünyaya şöhrəti qazanmış Frensis Skott Fitsceraldın evi satışa çıxarılıb. Bu barədə İngiltərənin "Daily Mail" qəzeti məlumat verib. Minnesota ştatının Sent-Pol adlı şəhərində yerləşən evə 650 min dollar qiymət qoyulub. Müxtəlif mənbələrin verdiyi məlumata görə, Fitscerald 1919-cu ildə "Cənnətin bu tərəfi ilə" adlı ilk əsərini məhz bu evdə yazıb.

4 yataq otağı, 4 vannə otağı və 3 sobası olan üçmərtəbəli mülk 1889-cu ildə tikilib. 2013-cü ildə evə 27,5 milyon avro qiymət qoyulsa da, mülk satılmamışdı.

Salma Hayek komediya filmində

Məşhur aktrisa Salma Hayek yeni çəkildiyi bədii filmə pərəstişkarlarının görüşünə gələcək. "Latın amerikalı sevgili necə olmalıdır" adlı yeni film, komediya janrında çəkilib.

"Lionsgate Pantelion" kino şirkəti filmin çəkilişlərini artıq başa çatdırmaq üzrədir. Filmin rejissoru uzun müddət seriallar çəkmiş Ken Marino, ssenari müəllifləri Kris Speyn və Con Zakdır. "Latın amerikalı sevgili necə olmalıdır" filmində artıq yaşlanmağa başlayan ortayaxılı bir insanın sevgi hekayətindən bəhs edilir. Filmə Salma Hayekdən başqa, Yevgeni Derbez, Rob Love, Kristen Bel Rakuel, Rob Riql, Mak Kenna Qreys, Rene Teylor, Rob Hubel, Mikaella Vatkins və Linda Lavın kimi məşhur aktyorlar rol alıb.

Film 2017-ci ildə ekranlara çıxacaq.

Hazırladı: NARINGÜL

Sinqapur alimləri kitabxanaların işini yüngülləşdirəcək robotlar ixtira ediblər. Sinqapur Elm Agentliyinin İnfokommunikasiya tədqiqatları İnstitutunun mütəxəssisləri kitabxanaçı funksiyasını yerinə yetirən "AuRoSS" robotunu yaradıblar. Bu barədə "CNET" agentliyi məlumat verir. Robotun işi rəflərdəki kitabları gözdən keçirmək, boş yerləri müəyyənləşdirmək və yerli səhv düşmüş kitabları yerbəyər etməkdən ibarət olacaq. Robot bütün bu işləri, demək olar, qüsuruz yerinə yetirir. "RoSS" robotu, əsasən, gecələr, boş zalda işləmək üçün nəzərdə tutulub. Robotun yığdığı bütün məlumatlar kitabxanaya ötürülür ki, bu da vaxt itkisinin qarşısını alır.

Mütəxəssislərin dediyinə görə, artıq bu sistem, mağazalarda inventarizasiya aparılmasında, həmçinin aerokosmik və avtomobil sənayesində tətbiq ediləcək üçün də adaptasiya edilib.

Sinqapurda robot-kitabxanaçı oxuculara kömək edəcək

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasının romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminguey – "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi", "Bizim həyatımız - bir şəhər damlası" "7 pyes", Nəcib Məhfuz - "Bildirçin və payız") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitabevim.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

